Dél-Afrika

Eredetkutatás

Szerveződés etnikai alapon

Búrok vagy afrikanerek?

A dél-afrikai események sokszor olyan drámához hasonlítanak, melynek figyelésébe a közönség csak az első felvonás végén kapcsolódott be. Nem csoda tehát, hogy miközben a cselekmény folyik a színpadon, a figyelők közül sokan nem tudják azonosítani a szereplőket, cselekedeteik így nehezen magyarázhatók vagy esetleg félreérthetők. Az sem meglepő, hogy a távolból — az „első felvonás" ismerete nélkül — a cselekmény esetleg nem megfelelő értelmezést kap. Dél-Afrikához manapság elég sok felszínes, de széles körben élő feltételezés tapad.

A mintegy 4 millió fehérből 3 millió a főként holland, de részben francia és német eredetű búr. A kifejezés az 1899—1902 között vívott angol—búr háborúból jól ismert. Annak idején a korabeli közvélemény nem kevés szimpátiával adózott a telepesek vitézségének. A szó parasztot jelent, Dél-Afrikában némi lekicsinylés tapad hozzá. A kései utódok jobban kedvelik, ha afrikanerként ismerik őket: a búrok 1652-ben vetették meg lábukat a Jóreménység-fokon. (Ezt ismerte el évekkel ezelőtt Kenneth Kaunda zambiai elnök is, aki egy beszédében arról szólt, hogy vannak „fehér afrikaiak" is.)

A búr társadalom mai képét nagymértékben meghatározzák a népcsoport történelmi hagyományai. A telepesek életéhez hozzátartozott az állandó ellenségeskedés a fekete törzsekkel. Bizalmatlanok voltak azonban a fokvárosi kormánnyal szemben is. A fokozatosan angol befolyás alá kerülő adminisztráció ugyanis keveset törődött az állattenyésztőkkel és politikájában nemritkán érdekeikkel homlokegyenest ellentétesen cselekedett. 1828-ban például a kormányzat 50. számú rendeletével megszüntette a szolgák „röghözkötöttségét", felháborodást váltva ki a munkaerőre rászoruló búrokban. A múlt század harmincas éveiben aztán megindult a „nagy vándorlás" észak felé. Eközben alakultak ki a búr közösségek jellemzői. A telepesek hozzászoktak ahhoz, hogy csak magukra számíthatnak, a külvilág számukra sok jót nem tartogat. Nem csoda, hogy őket ma sem nagyon érdekli, mit gondolnak felőlük mások. A maguk életét szívesen hasonlították az Ószövetség pátriárkáihoz, úgy vélték, hogy Isten kiválasztott gyermekei a vadonban, azzal a küldetéssel, hogy a birtokukba került földön és annak őslakóin uralkodjanak.

Bár az angolok 1852-ben, majd 1854-ben elismerték Transvaal és Orange Szabadállam függetlenségét, később az arany és gyémántkincsek felfedezése mindent megváltoztatott. Az angol—búr háború eseményeinek nagy része ismert. Az azonban kevésbé, hogy a britek a derekasan küzdő búrokat végső soron csak úgy tudták térdre kényszeríteni, hogy aszszonyaikat és gyermekeiket összefogdosták és táborba zárták. Ennek a hatása a későbbi generációkra elképzelhető. A visszavágás vágya nyilvánvalóan éltette a búrokat. Az alkalom 1948-ban jött el, amikor az apartheid programjával fellépő Nacionalista Párt megnyerte a választásokat. A győztes telepes-utódok teljesen megtisztították az államigazgatást az angoloktól és a helyzet azóta is fennmaradt.

Az angol hatóságok felfogása az apartheidről a múltban is rugalmasabb volt, mint a búroké. Nem csoda, hogy az átlag búr ma is „puhának" tartja az angol származásúakat, akik valószínűleg nem volnának hajlandók „harcolni és meghalni". Az igazsághoz hozzá tartozik, hogy napjainkban már a búr közösség sem egységes. Nem igaz, hogy mindenki erődnek tekinti a házát és heti többszöri lőgyakorlattal készül a nagy leszámolásra. Többségükre még valószínűleg áll mindez, ott még az idős hölgyek is rendszeresen célbalőnek. Léteznek azonban „felvilágosult" búrok is a jobboldali szervezetek mellett. Ők jobban hajlanak a kompromisszumra, annak felismerésére, hogy a jelenlegi helyzet, a fekete többség jogfosztása tartósan aligha őrizhető meg.

FEHÉREK ÉS FEKETÉK SAJÁTOS CSENDÉLETE SUN CITYBEN

Az átlag búr ma is „puhának" tartja az angol származásúakat

Nem homogén a fekete népesség sem. Közel 70 százaléka az összlakosságnak tartozik az úgynevezett bantu népcsoporthoz. Ezen belül azonban vannak ngunik, akik maguk is tovább oszlanak zulukra, xhoszákra, szváziakra és ndebelékre. Kisebb etnikai csoportoknak számítanak ezen kívül a szotok, vendák és tongák. Ezen törzsek természetesen különböző nyelveket beszélnek, a bányákban való együttes munkavállalás elősegítésére alakult ki egy mesterséges keveréknyelv, a fanagalo. A történelem folyamán a fekete törzsek többször egymás ellen harcoltak, egyikük felemelkedése azt jelentette, hogy az uralma alá tudta vonni a többieket. Ez természetesen a kölcsönös bizalmatlanság kialakulásához vezetett. Ez a magyarázata, hogy sok politikai tömörülés etnikai alapon szerveződött. Elvileg az Afrikai Nemzeti Kongresszus (ANC) lenne a 18 millió fekete törzsi határokon átlépő képviselője, azonban még ez az egyébként rendkívül tekintélyes szervezet sem mondhatja el, hogy minden népcsoportnál egyformán erős befolyással bír. Az ANC például gyengébb a zuluk között, ahol Kwazulu bandusztán miniszterelnökének pártja, az Inkhata a természetes, törzsi vetélytárs. Sokak várakozása szerint a közeljövőben az ANC fegyveres fellépéseinek gyakorisága növekedni fog és ennek alapvető oka a kongresszuson belüli helyzet. A fehérek egy része is kész elismerni, hogy az évtizedek óta börtönben tartott Nelson Mandela (emigrációban tartózkodó társa, Oliver Tambo valamint a nemrég szabadon bocsátott Mbeki) nagy formátumú és hatással bíró politikus. Lényegében mérsékelt nézeteket vallanak és szabotázsakciókat csak fontos stratégiai célpontok ellen tartanak indokoltnak. A fiatal aktivisták egy növekvő része azonban úgy véli, hogy az évtizedes börtönmúlttal rendelkező „történelmi" vezetők már elszakadtak a honi realitásoktól és stratégiájuk eredménytelensége bebizonyosodott. A Tambo vezette „politikai" szárny és a földalatti „katonai" ág között így egyre lazább a kapcsolat (vélik némely szakértők) és így várható a katonaiak erőteljes radikalizálódása.

Eddig csak a skála két szélső pontjáról beszéltünk, miközben a dél-afrikai társadalomban más színes bőrűek is megtalálhatók. Vannak például olyanok, akik az első fehér telepesek és hottentották, valamint maláj nők kapcsolatából származnak. Ugyanakkor a lakosság 3 százaléka indiai eredetű. A feketékkel összehasonlítva a színesek és ázsiaiak népcsoportja ma kétségtelenül előnyöket élvez, bár a politikai részvétel meglehetősen alacsony szintjén. Számukra is kérdéses, mit hozhat a feketék esetleges politikai hatalomátvétele.

GARA SZABOLCS

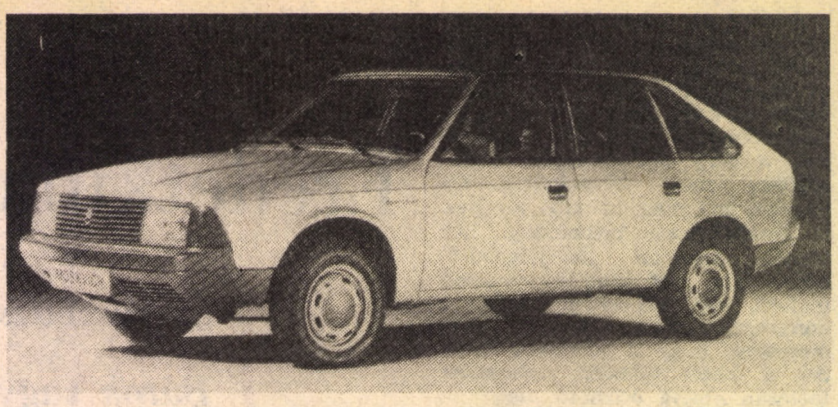
ARCÉL

Huszonöt esztendeje ül börtönben. A rácsok mögött írt dolgozatával szerezte meg jogi kandidátusi címét az egyik londoni egyetemen. Politikai munkásságát világszerte kitüntetésekkel ismerik el: Nehru, Simon Bolivar és Kreisky nevével fémjelzett díjakat adtak át számára jelképesen, számos egyetem választotta távollétében díszdoktorrá, utcák, terek viselik a nevét. Három esztendővel ezelőtt még a brit slágerlistán is hetekig a top-lista élén volt egy olyan dal, mely a fekete politikus szabadonbocsátását követeli. Július 18-án lesz 70 esztendős, s életének legutóbbi negyedszázadát a Robben szigeten, illetve a Fokváros környékén levő Pollsmoor börtönben töltötte. Bár személyesen már régóta nem vehet részt a fekete többség jogaiért folyó küzdelemben, világszerte e mozgalom legnevezetesebb vezetőjének tekintik a dél-afrikai politikust.

Nelson Mandela az egyik legnagyobb transkei törzs, a tembu főnökének fiaként 1918-ban született. Metodista középiskolába járt. Fort Hare és Witwatersrand egyetemein tanulva jogi diplomát szerzett, sikeres nehézsúlyú ökölvívó volt. Barátjával, Oliver Tambóval (az Afrikai Nemzeti Kongresszus, az ANC jelenlegi elnökével) ügyvédi irodát nyitott, s közösen megszervezték a mozgalom ifjúsági szervezetét. Első házasságából három gyermeke született, második felesége, a Mandelánál 16 évvel fiatalabb Winnie két lánnyal növelte a család létszámát. A negyvenes évek végén az ügyvédi pályát fokozatosan felcserélte a politikai harccal, s csatlakozott az akkor még legális ANC-hez. „Politikai jogegyenlőséget akarunk, a faji megkülönböztetés ellen küzdünk. Ez a harc az afrikaiakért, reményeikért, az élethez való jogukért folyik" — mondta akkoriban, és sokáig a békés úton való egyezkedés híve volt. Az 1960-as sharpewille-i rendőrsortűz (69 színes bőrű áldozata volt) álláspontjának újraértékelésére kényszeríti a politikust, megalapítja az ANC katonai szervezetét, s harcot hirdet a politikai jogok megvalósításáért. 1962-ben ötévi börtönre ítélik (három év „felforgatásért", kettő az ország engedély nélküli elhagyásáért), a következő esztendőben azonban újra bíróság elé állítják, hogy példát statuáljanak, s életfogytiglani börtönbüntetést kap. A 25 esztendő alatt a Dél-afrikai Köztársaság vezetői többször felajánlották számára, hogy kiengedik, ha felhagy a politizálással. Nelson Mandela legutóbb is azt válaszolta: „Ezt nem gondolhatják komolyan az urak . . ."

Beleülünk?

Keleti körkép

MOSZKVICS-MODELL MOSZKVÁBÓL

Nem lehet tovább halogatni az üzemanyag-pazarló motorok lecserélését

Nem luxuscikk, hanem tömegfogyasztási eszköz — fogalmazzák meg napjainkban a legtöbb szocialista országban a személygépkocsival kapcsolatos, korábban általánosnak egyáltalán nem mondható véleményt. Az ideológiai megítélés oldaláról tehát helyére került az autó — nem úgy a pénzügyek vonatkozásában, hiszen ott, ahol még mindig 20—50 havi átlagfizetésből lehet megvásárolni egy luxuskivitelűnek igazán nem nevezhető négykerekűt, ott bizony az autó sok család számára még továbbra is — luxus...

Szakadék

A KGST-országok 2,1 millió személygépkocsit (a világtermelés 6,3 százaléka) dobnak piacra évente, mindez azonban még mennyiségben sem képes kielégíteni a rohamosan növekvő keresletet. Az Izvesztyija kereskedelmi szemleírója szerint például csupán az Oroszországi Föderációban egymillió készpénzes vásárlóval kellene számolni, ha valamilyen csoda folytán korlátlanul lehetne autót venni a Szovjetunióban. A többi szocialista ország esetében — a várólisták pontos adatainak köszönhetően — nincs szükség a becslésre. Az NDK-ban másfélmillióan, Lengyelországban 750 000-en, Bulgáriában 600 000-en várnak autóra, hazánkban pedig jelenleg mintegy 290 000 előjegyzést tartanak nyilván. (Tavaly rekordot ért el a magyar import: 140 000 autót adtak ki, a szakemberek becslése szerint azonban évente legalább 200 000 gépkocsira lenne ahhoz szükség, hogy a jelenleg tetemesnek mondható várakozási időket csökkenteni tudják, s a feketepiacot letörjék. Hasonló a helyzet azokban a szocialista országokban is, ahol egyébként autógyártással is foglalkoznak. A legriasztóbbak az NDK-beli adatok: egyáltalán nem ritka, hogy a leendő autótulajdonosnak tíz-egynéhány évig kell várakoznia, amíg saját, az NDK-ban gyártott gépkocsihoz jut.) S noha a legtöbben nem első alkalommal vásárolnak személyautót, a járműellátottság mutatója még mindig igen alacsony az említett országokban. A Szovjetunióban 24 lakosra jut egy személygépkocsi, Lengyelország esetében 14, Magyarországnál 9, Csehszlovákiában 7 ez a szám, az NDK-ban pedig minden ötödik lakosnak van autója — összehasonlításként: a másik német államban, az NSZK-ban 2,6 ugyanez a mutató.

A kereslet és a kínálat közötti szakadék a legtöbb szocialista országban tovább mélyült az elmúlt időszakban, s ugyanakkor a gépkocsipark műszaki állapota is „látványosan" romlott. A Szovjetunióban például az 1985-ös ellenőrzések adatai szerint 850 ezer autó nem felelt meg a közbiztonsági követelményeknek, s számuk a jövőben csak növekszik, hiszen 1990-ben már 2,5 millió, az ezredfordulón pedig közel 5 millió lesz a 15 éven felüli, öreg autók száma. Magyar szakemberek kiszámolták, hogy nálunk — ahol tíz év körül mozog az autók átlagéletkora — évi fél millió tonna üzemanyagot lehetne megtakarítani, ha az 1,5 milliós hazai személygépkocsipark fogyasztását 100 kilométerenként „csak" 2 literrel csökkenteni lehetne... Erre azonban egyelőre kevés reményünk van, hiszen az öregedés a magyar rendszámú autóknál is együtt jár a fogyasztás növekedésével.

Nagy kihívás

A fentiek ismeretében nem véletlen tehát, hogy nagy horderejű modernizálási programok előtt áll a szocialista országok személyautó gyártása. A kihívás jelentős: a belföldi kereslet kielégítése mellett valamennyi gyártónak devizatermelő exporttörekvése is van, ám ehhez — mint a Business Eastern Europe című közgazdasági lap cikkírója megállapítja — elengedhetetlen, hogy a termelők alkalmazkodjanak a legújabb biztonsági követelményekhez, szabványokhoz, környezetvédelmi előírásokhoz.

Szakmai elemzések szerint a 80-as évek hátralevő időszakában Nyugaton várható az autógyártás csökkenése, a szocialista országokban viszont a kapacitásbővítő és modernizáló programok eredményeként éppen ezzel ellentétes irányzat érvényesülhet. A szocialista országok a szabványok betartása esetén — elsősorban az olcsóbb kocsik kategóriájában — jövedelmező piaccal számolhatnak Nyugaton. Ezek a lehetőségek a tervek átdolgozásához, új beruházási programok meghirdetéséhez vezethetnek — fokozatosan háttérbe szorítva a régi technológiát, felismerve azt, hogy nem lehet tovább halogatni a jelenlegi üzemanyag-pazarló motorok lecserélését, a környezetet károsító gépkocsik gyártásának befejezését.

A legnagyobb szocialista gyártó, a Szovjetunió számára különösen nagy feladatot jelentenek a soronkövetkező modernizálási programok, hiszen az ország jelentős tételekben exportál Nyugatra személygépkocsikat, de — mint a Business Eastern Europe elemzése megállapítja — versenyképességét főleg azzal teremti meg, hogy 30—50 százalékkal olcsóbb árat szab, mint versenytársai. Azok a kelet-európai országok, amelyeknek nincs saját autógyártásuk, azért vannak nehéz helyzetben, mert a KGST-partnerektől nem tudnak igényeiknek megfelelő mennyiségben importálni, a nyugati beszerzések viszont túlzottan megterhelnék kereskedelmi mérlegüket.

Magyarország is keresi a megoldás lehetőségét. Az óesztendő végén beérkeztek az első japán—indiai Marutik, a Mogürt aláírta az Opel-importszerződést, megállapodás van érvényben a Volkswagennel, s a hazai kereskedelmi szakemberek több külföldi gyárral is folytatnak kooperációs tárgyalásokat. A Suzuki Motor Társasággal gépkocsi-összeszerelő üzem létesítéséről folynak tárgyalások, s megvalósítás sikere érdekében 23 magyar vállalat, bank és biztosító intézet részvételével konzorcium alakult a leendő vegyesvállalat alapításának előkészítésére. A japánok ajánlata szerint 40 százalékos külföldi tőkerészesedéssel és az ezt kiegészítő hitellel jönne létre a vegyesvállalat. Az összeszerelő üzemet 50—60 000 darab, 775 köbcentiméteres, Alto típusú gépkocsi gyártására tervezték, 50—60 százalékos magyar termékbeszállítással. A Suzuki 25 ezer darab gépkocsi exportálását vállalná saját piaci szervezetén belül. A konzorcium ügyvezető igazgatója, Havas Péter egy év végi interjúban elmondotta, hogy a magyar elképzelések némiképp eltérnek a Suzuki javaslatától: nem 50 ezer, hanem két lépcsőben 100 000, részben 1000—13000 köbcentiméteres gépkocsik gyártására alkalmas közös vállalatot szeretnének, elérve azt, hogy 5—8 év alatt 75—85 százalékra növekedjen a magyar beszállítás aránya. Az egyeztető tárgyalásokon sikerült megállapodni a japánokkal a gépkocsi hazai értékesítési árára vonatkozó 240 ezer forint körüli összegben. Nyilatkozatában az ügyvezető igazgató elmondotta, hogy a japán és a magyar érdekek közel kerültek egymáshoz, s a tárgyalások kedvező befejezését követően két éven belül, tehát 1990-ben piacra kerülhetnek az első hazai gyártású Alto gépkocsik.

A Suzukival folytatott tárgyalásokkal párhuzamosan szovjet, lengyel, csehszlovák autógyártó cégekkel, valamint nyugat-európai vállalatokkal is megbeszélések folynak. Szó van többek között a Skoda és a Rába együttműködéséről közös modell gyártásában, valamint egy szovjet—magyar—bolgár kooperációban piacra kerülő Zaporozsec előállításáról.

A szocialista országok közül természetesen a legnagyobb gyártóra, a Szovjetunióra irányul az autósok figyelme. A vezető szovjet termelőüzem, a Volgai Autógyár termékváltásának első eredménye a 8500 rubelért árusított VAZ—2108-as modell, azaz a Lada Szamara, melyből a tőkés piacon az elmúlt esztendőben másfél százezer példányt adtak el. Megjelent az Oka elnevezésű kisautó prototípusa. A gyár adatai szerint 2 hengeres, 30 lóerős motorokkal fogják meghajtani, 3 ajtós karosszériával szerelik fel, s 70 kilométeres óránkénti sebesség mellett az autó csak 3,2 litert fogyaszt majd, az ára 4000 rubel lesz. A gyártással kapcsolatban még számos kérdés tisztázatlan — az állami tervbizottság, a Goszplan állítólag nem tudja biztosítani a gyárnak a nyugati nagy berendezések beszerzéséhez szükséges devizát, 273 kritikus alkatrész és anyag szállításához eddig csak 130—140 esetében építették ki a szükséges kapacitást. Új konstrukcióval jelentkezik a Moszkvics — a 2141-es gyári jelzésű típus kialakításában közreműködik a francia Renault cég is. Elődeitől eltér az 1102-es jelzésű Zaporozsec, melyből tavaly még csak 5000 darab készült el, 1988-ban már a tervezett kapacitás fele, 75 000 példány kerül le a futószalagokról.

Együttműködés

Csehszlovákiában hivatalos adatok szerint 1986—90 között 980 000 személyautót állítanak elő, s a gyártás 37 százaléka külföldön talál vevőre. (Magyarország a legnagyobb vevőnek számít, 10 000 feletti vásárlással, de jelentős tételeket vesz — többek között — Nagy-Britannia, az NSZK, Belgium, Dánia, Hollandia és Ausztria is. A Skoda terveiről, a Favorit típusról lapunk 11. oldalán olvashatnak bővebben.)

A jugoszláv autógyártás legfrissebb szenzációja, hogy a Yugo autók amerikai importőre és értékesítője januárban bejelentette, hogy 20 millió dollárral járul hozzá az Egyesült Államokban igen sikeres jugoszláv kiskocsik gyártásához. William Prior, a Yugo America Inc. elnöke elmondta, hogy az amerikai autóiparban csaknem példa nélkül áll, hogy egy külföldi márka importőre tőkét ruházzon be a gyártásba. A cég 1987-ben 50 ezer jugoszláv kisautót értékesített az Egyesült Államokban, 15 000-rel többet, mint egy évvel korábban. Magyarország 1986 és 1990 között a tervek szerint összesen 40 000 jugoszláv gyártmányú Zasztavát importál, a kooperáció keretében eddig alkatrészeket, szerszámokat, kormányzárakat, gyújtáskapcsolókat, továbbá egyéb termékeket szállított Jugoszláviának.

A személyautó-gyártás Lengyelországban is húzó ágazatnak számít. A Bielsko Biala-i FSM autógyárban 1991-től kezdik meg egy új, egyelőre a tervezés utolsó fázisában levő „kis Polski" gyártását, a torinói FIAT-cég, valamint a lengyel Pol-Mot 1987 őszi szerződésének értelmében. A Topolino nevű („régi" nevű, konstrukciójában azonban új) modellnek a tervek szerint 700 köbcentis vízhűtéses motorja lesz majd, s 4 literes fogyasztást ígérnek a gyártók. Lengyelország előrehaladott tárgyalásokat folytat a Daihatsu japán céggel is, ám a gépkocsiügylet megvalósítását nehezíti, hogy a lengyel fél különleges, a legkorszerűbb műszaki megoldásokat megvalósító felszerelésekhez kíván jutni — ehhez azonban meg kell szerezni a COCOM párizsi titkárságának beleegyezését, s a szakértők megjegyzik, a Toshiba ismert botránya után ez nem lesz könnyű dolog. Gondok vannak a japán hitelnyújtási készség körül is — a 30 milliárd jenes kölcsön felvételénél nehézségeket okoz, hogy Lengyelországnak törlesztési kötelezettségei vannak Japánnal szemben.

ÁRVAY SÁNDOR

Amerikai gazdaság

Pulzus

Meddig tart?

Ritmuszavar

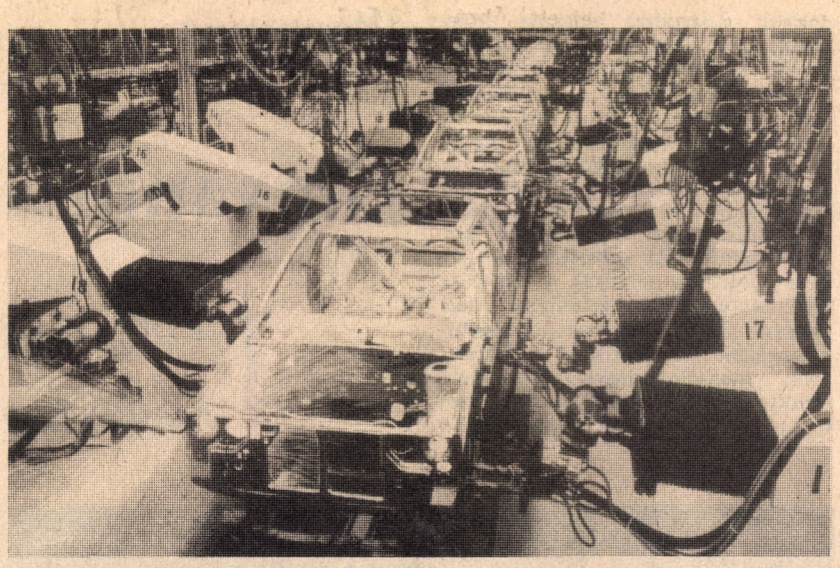
A New York Times súlyra is tekintélyes vasárnapi számának gazdasági rovata évtizedek óta közli Databank néven azt a táblázatot, amely az amerikai gazdasági élet legfontosabb termelési, kereskedelmi, pénzügyi, foglalkoztatási, profit- és áralakulási mutatóit tartalmazza. A hétről hétre kiegészítésre és felfrissítésre kerülő adatsor jelzi az amerikai gazdaság pulzusát. Bár az Egyesült Államokban az előrejelzések szerint folytatódik a második világháború utáni időszak leghosszabb fellendülése, az „ütőeret" rendszeresen vizsgáló szakemberek véleménye szerint az USA gazdaságában mind gyakoriabbak a ritmuszavarok.

A külföld „fedezte"

Ma még korai lenne a reagani gazdaságfilozófia, az úgynevezett Reaganomics eredményeit és kudarcait számba venni az USA gazdasága és áttételesen a világgazdaság számára. Annyi azonban nyilvánvaló: az elmúlt hat és fél évben az amerikai gazdaság látványos eredmények sorát érte el. Sikerült megzabolázni és jelentősen leszorítani a kétszámjegyű inflációt, ütemesen emelkednek a vállalati profitok, s az elmúlt hat esztendőben mintegy 18 millió új munkaalkalmat teremtettek az országban. (A munkanélküliség jelenleg az aktív lakosság 6,1—6,2 százalékát sújtja.) Az adóreform összességében mérsékelte a lakosság többségének, valamint a vállalatok adóterheit.

Az utóbbi három esztendőben lelassult az amerikai gazdaság növekedése, és az USA egyelőre nem képes betölteni a világgazdaság lokomotivjának szerepét. A hol erőteljesebb, hol gyengébb fellendülésnek ugyanis igen magas az ára, amelyet az amerikai közgazdászok többségének véleménye szerint az ország a kilencvenes évek elejétől — tehát a reagani korszak után — lesz kénytelen megfizetni.

A kormányzat és a gazdasági sajtó már most előkészíti a lakosságot arra, hogy a következő évtized elején várhatóan megáll az életszínvonal növekedése, és átmenetileg csökkenni fognak a jövedelmek. Arról van szó, hogy a költségvetés és a külkereskedelmi mérleg évről évre rekordot elérő hiányát Washington külső forrásokból fedezte, s az adósságállomány ugrásszerűen gyarapodott. Jelenleg az Egyesült Államok a világ első számú adós országa. Természetesen a nyugati világ első számú gazdasági hatalmának adóssághelyzete nem hasonlítható Brazíliáéhoz, vagy Mexikóéhoz — ez azonban mit sem változtat azon, hogy a tartozásokat vissza kell fizetni.

ROBOTOK KÉSZITIK A GÉPKOCSIKAT AZ EGYIK AMERIKAI ÜZEMBEN

Elfogadják a munkáltatói javaslatokat

Az amerikai gazdaság viszonylag kedvező konjunktúráját tehát az elmúlt esztendőkben részben a külföld „fedezte" és finanszírozta. A kedvező kamat és a jó megtérülés reményében áramlott a tőke az országba, s az USA ezeket a pénzeket szinte korlátlan mennyiségben fel tudta szívni. Az eladósodás mértéke azonban egy idő után tarthatatlanná vált, s a kormánynak, valamint a törvényhozásnak drasztikus intézkedéseket kellett hoznia a költségvetési és a külkereskedelmi deficit lefaragására.

A statisztikák tanúsága szerint az amerikai ipar és a mezőgazdaság tartósan gyengélkedik. Tavaly az ipari termelés mindössze 1,1 százalékkal növekedett, s ennek a növekménynek is a jelentős részét a hadiipari megrendelések bővülése adta. A „hagyományos" válságiparágak (acélgyártás, hajóépítés, textilipar stb.) mellett kedvezőtlen üzletmenetre panaszkodott a húzóágazatnak számító mikroelektronika, a szerszámgépipar, a vegyipar. Mindössze a repülőgépgyártás és a távközlési ipar egyes ágazatai adhattak számot kiemelkedő eredményekről. Túltermelési és finanszírozási, valamint értékesítési válsággal küszködött a mezőgazdaság. Ez aztán jó néhány ágazatot — mezőgépgyártás, agrárvegyipar stb. — rántott magával.

Virágzott viszont a szélesebb értelemben vett szolgáltatóipar, amely ma már az amerikai GNP közel 80 százalékát adja.

„Normális" körülmények

Az idén eddig talán kedvezőbbé vált a kép. Ismét növekszik az ipari megrendelések állománya, a tavalyinál erőteljesebben bővül az ipari termelés, s valamelyest növekedett a termelékenység is. A gazdaság enyhe megélénkülését azonban az inflációs nyomás növekedése kíséri, s az előrejelzések szerint a tavalyi 2 százalék alatti pénzromlást idén 5—6 százalékos infláció váltja fel. (Az inflációs spirál emelkedése mindenekelőtt a dollár értékvesztése miatt bekövetkezett exportőri áremelkedéseknek, a termelési költségek bővülésének, valamint a kőolajár emelkedésének tudható be.) Az infláció alakulásával is összefüggésben az év első öt hónapjában a nagybankok háromszor emelték kisebb mértékben a kölcsönkamatot, az úgynevezett prime rate-et.

Viszonylag sikeresnek tekintik a költségvetési hiány lefaragására kidolgozott több éves program végrehajtását, a külkereskedelmi mérleg deficitje azonban nem csökken a várt ütemben. Tavaly a mérleghiány elérte a 170 milliárd dollárt, s az előrejelzések szerint 1987-ben jó esetben 10—15 milliárd dollárral marad el a hiány a tavalyitól. Pedig az amerikai export ösztönzése és az import visszafogása nem a dollár árfolyamán múlt. 1985. februárja óta az amerikai valuta értéke a vezető nyugati valutákéhoz — elsősorban a nyugatnémet márkáéhoz és a jenéhez — képest átlag 45—50 százalékkal csökkent. Az amerikai pénzpolitika irányítói azonban két tényezővel nem számolhattak.

Nem mérhették fel kellő mértékben, hogy a dollár jelentős értékvesztése ellenére az amerikai árucikkek versenyképessége erősen romlott a világpiacon. A versenyképességromlás nem elsősorban műszaki, hanem költségtényezőkből fakad. Az amerikai ipar meglehetősen drágán termel, s mind kevesebb területen képes eredményesen versenyre kelni a korszerű, jó minőségű és lényegesen olcsóbb japán, dél-koreai termékekkel. (Egy felmérés tanúsága szerint a legkorszerűbb technikát és technológiát megtestesítő 23 ipari ágazatból 17-ben hódították el a japánok az első helyet az USA-tól . . .)

Ugyancsak kiszámíthatatlan volt az Egyesült Államok legfontosabb exportőreinek válasza a dollár értékvesztésére, illetve saját valutájuk erősödésére. A „papírforma" szerint az erős valutájú exportőröknek (Japán, NSZK, Franciaország) jelentősen emelniük kellett volna áraikat. Az áremelés azonban többségében elmaradt, ugyanis az exportőrök piaci pozícióik megtartása érdekében inkább a tartalékok mozgósításához nyúltak. A termelékenység további növelésével, új technológiák alkalmazásával tovább csökkentették az önköltségvesztése megkívánt volna. S miközben az USA kivitelének éves növekedése idén sem fogja meghaladni a 2,5 százalékot, az import bővülése ismét 6 százalék felett lesz. Ebben a helyzetben érthető, hogy növekszik az amerikai termelési ágazatok protekcionista intézkedéseket követelő nyomása a törvényhozásra és az adminisztrációra. A törvényhozás előtt még mindig több száz kérelem fekszik, amelyben az import által leginkább sújtott iparágak követelik a behozatal korlátozását, a piac védelmét.

A törvényhozás mindkét háza hajlik a protekcionizmusra, a kormány azonban továbbra is a szabadkereskedelem hívének tartja magát, s ezért ellenez mindenfajta piaci korlátozást. (A Fehér Ház véleménye szerint a protekcionista intézkedések több kárt okoznának az amerikai exportnak, mint amennyi haszonnal járnának a hazai ipar számára.) Kérdés azonban, meddig tud a kormány ellenállni a nyomásnak, hiszen egyre több a repedés a szabadkereskedelmi álláspontón. (A közelmúlt néhány látványos eseménye alátámasztja a Reagan-kormányzat megingását.)

Az amerikai vállalatok többsége a számára kedvezőtlen bel- és külpiaci helyzetben igyekszik meggyorsítani az alkalmazkodást, az „önáramvonalasítás" folyamatát. A termelési költségek csökkentése — tehát a versenyképesség növelése — érdekében tovább lassították a béremelések ütemét, lefaragják a felesleges létszámot, bezárják a gazdaságtalanul termelő gyáregységeket, fokozzák a termelékenységet további automatizálással és szervezési intézkedésekkel. A jelek arra utalnak, hogy az amerikai vállalatok általában sikeresen és csakis a profitszempontokat figyelembe véve alkalmazkodnak az új helyzethez: elébe mennek a keresletnek, termelési és termékszerkezetüket viszonylag gyorsan átalakítják. A szakszervezetek és a dolgozók pedig a munkahelyek megtartása érdekében szinte kivétel nélkül elfogadják a szűkülő bér- és jövedelememelési javaslatokat.

Az „utca embere"

Az adósságállomány lefaragása a szakemberek véleménye szerint életszínvonal-áldozatokkal jár majd az Egyesült Államokban. Az országnak azonban nincsen más választása, a tartozások mértéke tovább nem növelhető; amúgyis hatalmas terhet jelent az adósságok visszafizetése, valamint a kamatok folyósítása. Az adminisztráció tavaly ősszel 1987-re 2,7 százalékos gazdasági növekedést prognosztizált, s a gazdaságkutató intézetek véleménye szerint az idei GNP-bővülés ezen érték körül alakul majd.

Az amerikai gazdaság, mindenek előtt a termelési ágazatok ritmuszavarai ellenére az országban a reagani időszak gazdaságának megítélése kedvező. Az egyik vezető amerikai közgzdász véleménye szerint ez elsősorban annak köszönhető, hogy az „utca embere" csak a látványos eredményeket tapasztalja, a mélyebb összefüggéseket nem ismeri — s végül is addig nem is érdekli, ameddig ezek kedvezőtlen hatását nem érzi. A kormány pedig „művészi" szintre emelte azt a gazdaságpolitikai gyakorlatot, amelynek keretében a gazdaságban az átlagamerikai számára mindig történik valami kedvező, megelégedést kiváltó esemény.

Az Egyesült Államok gazdasági teljesítményét végül is nem Washington, hanem a vállalatok alakítják. Az év közepén az amerikai vállalati vezetők többsége derűlátó volt cége idei kilátásait illetően, s megítélésük szerint a gazdaság egésze kilábalóban van a mintegy három éve tartó „langyos víz" állapotából.

GARA SZABOLCS

Olaszország

Giovanni Goria gondjai

Viták a pártokban

Koalíciós program

Rómában még mindig nem ültek el a kormányalakítás izgalmai. Noha a ferragosto, az augusztusi vakáció idejére már lassan elcsendesednek a viták, kiürül a Palazzo Madama és a Montecitorio, a szenátus és a képviselőház, a pártok székházában is legföljebb a titkárnők ülnek a telefonok mellett, az elmúlt napok-hetek elkeseredett csatározásainak utórezgései még pontosan érzékelhetőek.

Széles alapok

Azt hinné a tapasztalatlan szemlélő: Giovanni Goria sikere, a háború utáni 47. olasz kabinet megalakítása, az ötpárti koalíció iránt a törvényhozás mindkét házában szavazatokban is megnyilvánuló bizalom elégedettséggel tölti el a politikusokat. Nos, a Tiberis partján rendhagyó a helyzet. Annak ellenére, hogy Itáliában hosszan tartó válságnak vetett véget az ország legfiatalabb, mindössze 44 éves miniszterelnökének színre lépése. S az sem gyógyír a sebekre — mármint a pártok egyikének-másikának teljesíthetetlen követeléseire —, hogy végül is meglehetősen széles politikai bázison nyugszik Goria kabinetje. A kereszténydemokraták a kormányfői poszton kívül 15, a szocialisták a miniszterelnök-helyettesi bársonyszékkel együtt kilenc, a republikánusok és a szociáldemokraták három-három, a liberálisok pedig egy tárcát kaptak.

Nos, mindezek ellenére elégedetlenség uralkodik a pártok háza táján. Sokan még azzal sem értenek egyet, hogy az adott körülmények, a felizzott pártközi viták, mindenekelőtt a kereszténydemokraták és a szocialisták áldáz hatalmi marakodása közepette ennél jobb megoldás aligha kínálkozott. Végtére is a pentapartítót, vagyis az ötpárti koalíciót a márciusban kirobbant válság elsöpörte, s azt követően minden oldalról meghúzták fölötte a lélekharangot. Csakhogy hatékonyabb kormányzati formulát nem sikerült kiagyalni, s ehhez a június közepén rendezett választások alapján kialakult erőviszonyok sem nyújtották a remény leghalványabb jelét sem.

A kérdés csupán az volt, a kereszténydemokraták kit küldenek szorítóba, kinek a személye jelent(het) garanciát akár egy tartós, akár egy úgynevezett átmeneti strandkormány megalakításához. Sokáig úgy tűnt, a kijelölt kormányfő nem lehet más, mint a Democrazia Cristiana főtitkára: Ciriaco De Mita. Ám az ugyancsak kereszténydemokrata államfő — noha ebben az esetben pártpolitikai hovatartozásának nincs jelentősége — a politikusokkal folytatott konzultációk után Goriát bízta meg a kabinet megalakításával. Tette ezt abból a meggyőződéséből fakadóan, hogy a fiatal közgazdász, aki államtitkárként, majd két kormányban kincstárügyi miniszterként bizonyította rátermettségét, valamenynyi számba jöhető koalíciós partner számára elfogadható megoldás.

„Nemzedékváltás a Palazzo Chigiben" — írták az olasz lapok, nem titkolva örömüket, hogy a miniszterelnökség palotájába végre egy fiatal, ambiciózus politikus költözik. Ám a kereszténydemokraták berkeiben nyomban fölerősödött az elégedetlenség moraja. Egyesek szerint De Mita elvtelen engedményt tett Bettino Craxinak, ahelyett hogy keményen szembeszegült volna a szocialistákkal. Köztudott ugyanis, hogy Craxi nem kívánt együttműködni a DC főtitkárával egy új koalícióban. Mások Cossigát hibáztatták, mondván, Giulio Andreotti korábbi külügyminisztert illette volna a kormányalakítás joga. A De Mitával szemben álló kereszténydemokrata frakciók legfőbb szószólója Mino Martinazzoli korábbi igazságügy-miniszter. Az 56 éves politikus szerint a kereszténydemokraták berkeiben kell keresni a DC legveszedelmesebb ellenségeit: a főtitkár mindenáron megállapodásra törekedett Craxival. Andreotti és Forlani pedig a szocialisták és a kommunisták felé sandított, abban reménykedve, hogy velük szövetkezve, megnyerve támogatásukat alakítson kormányt. A DC számára sem a megrögzött konzervativizmus, sem az elszigetelődéshez vezető tétlenség nem jelenthet kiutat — hangoztatta Martinazzoli.

A MINISZTERELNÖK BALERINÁK KÖZÖTT EGY TÉVÉKÖZVETÍTÉSEN

Elégedetlenség mutatkozik a pártok háza táján

Megtépázott tekintély

Tény, hogy a kereszténydemokráciát alaposan megviselték a kormányalakítás körüli viták. De Mita tekintélyét megtépázták a személyi kérdések is: a tárcák elosztása még soha ennyi keserűséget nem okozott. Kimaradt a kabinetből több neves DC-politikus, ugyanakkor — meglepetésre — De Mita engedett Amintore Fanfani kérésének, s a 80 éves aggastyánt állította a belügyminisztérium élére. Talán érthető, hogy egyre többen követelik a párt rendkívüli kongresszusának mielőbbi összehívását.

Persze, pártjának belső vitái nem akadályozták Goriát abban, hogy munkához lásson. A miniszterelnökségen már elfoglalták helyüket fiatal munkatársai, tanácsadói. Kormányának 47 oldalas programja négy fontos pilléren nyugszik: a közkiadások 100 milliárd líra alá szorításán, s ezzel egyidejűleg az évi négy százalék körüli inflációs ráta megőrzésén, a fiatalok számára új munkaalkalmak teremtésén, a déli országrész fokozottabb iparosításán. Ígéretet tett a kormány, hogy a választások miatt elhalasztott népszavazást — az igazságügyi szervezetet és eljárásokat, valamint a nukleáris energia hasznosítását bocsátják referandumra — karácsonyig megtartják.

Az elmúlt hetek nemcsak a relatív többségi pártban, hanem az ellenzék változatlanul legfontosabb erejének számító OKP-ben is élénk vitára adtak alkalmat. A júniusban elszenvedett érzékeny vereség önkritikus elemzésre késztette a kommunistákat. Egyesek megalapozatlannak minősítették a demokratikus alternatíva jelszavát, amelynek jegyében az OKP — a kereszténydemokraták kihagyásával — a szocialisták és más baloldali csoportosulások közreműködésével új többség kialakítására, baloldali kormány megalakítására törekedett. (Az igazsághoz tartozik: Craxiék az első pillanattól mereven elzárkóztak mindenfajta együttműködéstől a kommunistákkal.)

Natta lépései

Mások az OKP választási kampányát hibáztatták, amely — úgymond — nem kínált megfelelő programot, a korábbiaktól eltérően meglehetősen egyhangúnak tűnt, s a fiatal első választóknak sem keltette föl kellő mértékben a figyelmét. Furcsa módon a kereszténydemokratákhoz hasonlóan a kommunisták táborában is többen az elszigetelődés veszélyére hívták föl a vezetőség figyelmét.

Ebben a kritikus légkörben Alessandro Natta első lépése meglehetős vihart kavart. Június végén tartott központi bizottsági ülésükön előterjesztette javaslatát: az 51 éves Achille Occhettót válasszák meg egyetlen helyettesének. Occhetto fiatalon, még Togliatti idejében a kommunista ifjúsági szervezet élén állt, majd nyolc éven át az OKP szicíliai tevékenységét irányította. A múlt évben, a párt firenzei kongresszusán a vezetés koordinátorának választották meg, s azóta nyíltan Natta utódjának számít.

Főtitkárhelyettesi megbízatása valóságos erőpróbához vezetett az OKP központi bizottságában. Annál is inkább, mert Natta — egyes bírálói szerint — nem avatta be tervébe a közvetlen munkatársait sem, s nem kérte ki véleményüket. Így aztán aligha keltett meglepetést, hogy a szavazásnál 41-en ellene foglaltak állást, 22-en tartózkodtak. A többség azonban — 194-en — Occhetto megválasztását helyeselte.

Július végén újabb központi bizottsági ülésen Natta beszámolója már nemcsak a júniusi választások tapasztalatait összegezte, hanem a jövő teendőit is körvonalazta. Egyesekben meglepetést, másokban ellenérzéseket keltett, hogy a demokratikus alternatíva mellett továbbra is kitart az OKP főtitkára. Ugyanakkor nyomatékkal hangsúlyozta: keresni kell a párbeszéd lehetőségét a katolikusok tömegeivel, s világos választ kell adni az ország társadalmi-gazdasági problémáira. Ami az utóbbi témakört illeti, megfigyelők úgy vélik: az OKP éppen azzal került lépéshátrányba a szocialistákkal szemben, hogy Craxiék rendkívül érzékenyen és látszólag radikálisan, mindenképpen gyorsabban reagáltak a társadalmat közelről érintő gondokra. Jó érzékkel az OKP főtitkára úgy fogalmazott, hogy a párton belüli irányzatok számára beszámolója elfogadható legyen. Ennek köszönhetően a szavazás eredménye egyéni sikerének tekinthető. Mindössze hatan voksoltak ellene, a többi között az OKP balszárnyának három tekintélyes képviselője: Ingrao, Cossutta és Magri.

Két-három hétre most fegyverszünet következik a római politika frontvonalain. A nyugalom azonban csak látszólagos. Miközben Giovanni Goria közvetlen munkatársaival lázasan készül a szeptemberben bizonyára fölizzó vitákra, a kereszténydemokraták táborában aligha sikerül eloltani a nézeteltérések parazsát. S ha ismét lángra kapna, akár a kabinet sorsát is veszélyeztetheti.

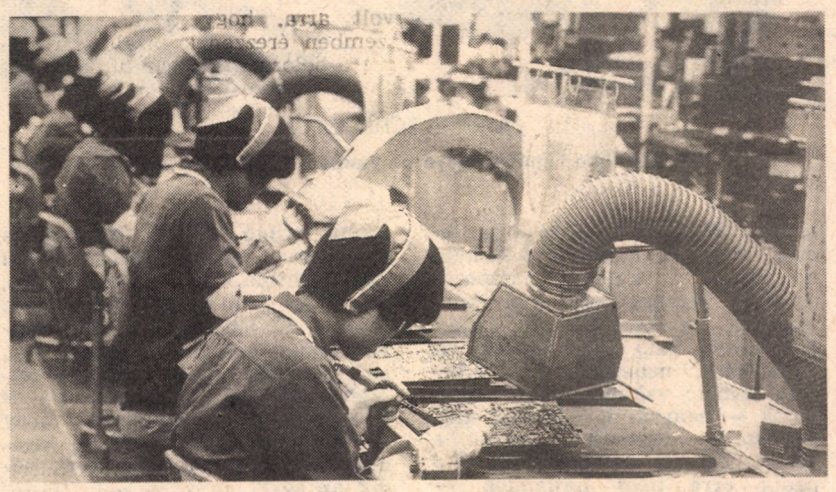
GYAPAY DÉNES

Új „világműhelyek”

Washington, Tokió és a „kicsik”

Kemény harc a piacokért

Két és fél esztendő alatt Japán nemzeti valutája, a jen csaknem 90 százalékot erősödött a dollárral szemben, s e felértékelődés miatt egyre nagyobb erőfeszítést kíván a szigetország termelőitől és exportőreitől a „megszokott” áruözön mennyiségének fenntartása. Miközben a japán vállalatok minden termelési, termelékenységi és ártartalékot mozgósítanak, hogy megkíséreljék megőrizni részesedésüket az Egyesült Államok hatalmas felvevőpiacán, a versenytárs délkelet-ázsiai országok számára az erős jen nem várt exporttámogatást jelent. „Az elmúlt 20—30 évben Japán vette át az Egyesült Államoktól a világ műhelyének szerepét, most azonban a szigetország kénytelen e szerepet továbbadni Dél-Koreának, Szingapúrnak, Hongkongnak és Tajvannak” — így jellemezte a kialakulóban levő új helyzetet Arthur Odake, a Mitsubishi óriásvállalat hongkongi leányvállalatának elnöke.

TÉVÉGYÁR DÉL-KOREÁBAN
Saját sírját ásta meg

Délkelet-Ázsia „betörése”

1985. szeptember 22-én a New York-i Plaza szállóban az USA, az NSZK, Japan, Nagy-Britannia és Franciaország pénzügyminiszterei, valamint a központi bankok elnökei elhatározták, hogy összehangolt akciót kezdenek az akkor túlértékelt dollár meggyengítésére. A dollár értékvesztésére irányuló akciónak egyértelműen az volt a célja, hogy elősegítse az Egyesült Államok kivitelének bővítését és gátat szabjon a Japánból és az NSZK-ból származó importáradatnak. (Az úgynevezett Plaza-megállapodás aláírói úgy vélték, hogy az amerikai külkereskedelmi mérleg hiányának növekedése egy éven belül megállítható.)

A dollár „mélyrepülése” annyira „jól sikerült”, hogy az amerikai valuta 1985. februárja és az idei esztendő augusztusa között a nyugat-európai valutákhoz képest 45—50 százalékkal értékelődött le, a jennel szemben pedig a már említett csaknem 90 százalékot vesztett erejéből. Ám a várt „mérlegcsoda” elmaradt, az USA külkereskedelmi mérlegének hiánya tavaly minden korábbi rekordot megdöntve elérte a 170 milliárd dollárt. S az előrejelzések szerint a deficitet idén sem sikerül 160 milliárd dollár alá szorítani. A nagy mérleghiány oka elsősorban abban keresendő, hogy az amerikai áruk — a dollár leértékelődése ellenére — mind kevésbé versenyképesek a külpiacokon, az ország exportjának bővülése jócskán elmarad az import növekedése mögött. S nem véletlen, hogy a várakozásokkal ellentétben alig mérséklődik az amerikai behozatal volumene: egyrészről az USA szállítói foggal-körömmel ragaszkodnak piaci pozícióikhoz, másrészről az amerikai fogyasztó keresi és szívesen vásárolja a megszokott importmárkákat — még magasabb áron is. A dollár értékvesztése következtében ugyanis jelentősen megdrágultak az importcikkek. (A japán autók ára például két esztendő alatt kétezer dollárral emelkedett az USA-ban, s drágábbak lettek a „Made in Japan” szórakoztató-elektronikai termékek is.)

Az igencsak megerősödött jen ma már egyre komolyabb akadályt jelent a japánoknak amerikai exportjukban, de hogy mégsem csökken számottevően az USA külkereskedelmi mérlegének hiánya, azért ma már egyre kevésbé okolhatók a szigetország kiváló minőségű árukat szállító termelői. Helyüket, illetve annak egyrészét mind dinamikusabban veszik át az amerikai piacon Délkelet-Ázsia „új Japánjai”, a rohamosan fejlődő úgynevezett újonnan iparosodó államok. Dél-Korea, Hongkong, Szingapúr és Tajvan valutája a dollár értékvesztésével párhuzamosan távolról sem erősödött meg olyan mértékben, mint a jen. A dollárhoz képest továbbra is gyenge valuták igen jó exportlehetőséget jelentenek az amerikai piac felé. A jen kényszererősödésének árnyékában tehát a négy délkelet-ázsiai ország jó körülmények közepette láthatott hozzá bizonyos japán áruk — színes televíziós készülékek, képmagnók, mikrohullámú sütők és az egyéb szórakoztató-elektronikai termékek, valamint a gépkocsik — szilárd helyzetének megtépázásához az amerikai piacon.

Kulcs: a versenyképesség

Jól jellemzi a térség fejlődésének ütemét, hogy az idei év első felében Dél-Korea bruttó nemzeti terméke 15 százalékkal növekedett, az USA és Japán GNP-növekedése viszont nem érte el a 3,5 százalékot. A Samsung konszern 1982-ben mindössze ötmillió dollár értékben gyártott félvezetőket, idén viszont ebből a termékcsoportból termelése eléri a 220 millió dollárt. A négy ország tavaly több televíziós készüléket gyártott, mint Japán, s idén Dél-Korea már több tévét exportál az USA-ban, mint az ott legnagyobb piaci részesedéssel rendelkező szigetország. Az amerikai piacon megszűnt a japán képmagnók egyeduralma, hiszen már 1985-ben a hatmillió darabos dél-koreai termelés nagyobbik része az Egyesült Államokban talált vevőre. A példákat még hosszasan lehetne sorolni a délkelet-ázsiai versenytársak előrenyomulásáról az amerikai piacon. A japán exportőröknek a legnagyobb „fájdalmat” talán a dél-koreai Hyundai személyautók sikere okozza.

A japán segítséggel tervezett és gyártott Hyundai kocsik népszerűsége az Egyesült Államokban minden várakozást felülmúlt. 1986-ban még csak 60 000 kocsi talált vevőre az USA-ban, idén várhatóan már félmilliót értékesítenek ott az olcsó és kiváló minőségű autókból. S a hírek szerint jövőre Tajvan is megkezdi a gépkocsiexportot az Egyesült Államokba.

A japán tőkebehatolásnak kiemelkedő szerepe volt és van a négy versenytárs gyors gazdasági növekedésében és exportsikereiben. A szigetország gyártói és exportőrei ugyanis a versenyképességük további növelése érdekében termelésük egy részét kihelyezték az olcsó munkabérű országokba. Ott meghonosították a japán termelési és műszaki kultúrát, a szervezést és a vállalatvezetést. A Sony szórakoztatóelektronikai termékeinek ma már 25 százaléka készül Dél-Koreában és Szingapúrban, de nem sokkal marad el ettől az aránytól a többi nagy japán „márka” termeltetési részesedése sem. 1986-ban második felében a japán cégek több beruházást hajtottak végre a négy országban, mint 1985 egészében. (Érdemes megemlíteni, hogy még a túlértékelt dollár idején az amerikai vállalatok is sorra helyezték ki termelésük egy részét ezekbe az államokba, hogy az ott összeszerelt, vagy legyártott termékek révén fokozódjék versenyképességük.) Ma már mind többet beszélnek arról a japán gazdasági körökben, hogy a nagy mértékű tőkeexporttal a versenytársak gazdaságába a szigetország „saját sírját ásta meg”.

A versenyképesség utáni hajszában nincsen megállás. A japán vállalatok tudatában vannak annak, hogy saját maguknak teremtenek további konkurenciát termelésük egy részének kihelyezésével, s ennek ellenére áramlik a tőke és a technika Szingapúrba, Hongkongba, stb. — az export szinten tartása, esetleges növelése ugyanis ezt kívánja. Az Aiwa például ezer munkahelyet szüntetett meg egyik hazai üzemében, s annak termelését áthelyezte Szingapúrba.

Az Egyesült Államokban mind erőteljesebb nyomás nehezedik a termelőágazatok részéről a törvényhozásra protekcionista — piacvédő — intézkedések meghozatalára. A kongresszus és a szenátus hajlik is a gazdasági protekcionizmusra, az adminisztráció azonban a szabadkereskedelem híve és egyelőre ellenáll a nyomásnak. Mindez persze nem jelenti azt, hogy a japán áruk egy részének helyébe lépő dél-koreai, hongkongi, szingapúri és tajvani termékeket szívesen fogadnák az amerikai termelők. Az ő szemükben ezek az árucikkek is „japánok”, azaz rontják a saját termékeik hazai értékesítési lehetőségeit. Ráadásul a négy ország évről évre növekvő kereskedelmi mérlegtöbbletre tesz szert az USA-val lebonyolított forgalomban. Végső soron az amerikai kereskedelmi mérleg hiányának elégtelen csökkenéséért Japán mellett ma már ezeket az országokat is okolják.

Új lapleosztás

Júliusban az USA havi külkereskedelmi mérleghiánya 15,7 milliárd dollár volt, s ennek nyomán Washingtonban már arról beszéltek, hogy a deficit tovább növekszik, csak a „lapokat osztották le” újra — Japánnak most kevesebb jutott. Az importkorlátozás Damoklesz-kardja ott lebeg a négy ország felett, ezért — kifogandó a szelet a protekcionista intézkedéseket követelő amerikai iparágak és honatyák vitorlájából — igyekeznek az USA kedvében járni. Tajvan — amely az év első 7 hónapjában 9,4 milliárd dolláros rekordtöbbletet ért el amerikai kereskedelmében — például hamarosan újból felértékeli valutáját. Dél-Korea pedig importösztönző programot fogadott el Szingapúr és Hongkong ugyancsak intézkedéseket tervez amerikai behozatalának növelésére. Némi vigaszt jelent az amerikai kereskedelmi mérleg alakulásáért aggódók számára, hogy az erős jen miatt megdrágult a négy ország importja Japánból. (A szigetországból a közeli versenytársakhoz nagy mennyiségben szállítanak alkatrészeket és részegységeket.)

Mindez persze sovány vigasz a japán exportőrök számára. Az erős jen kétségtelenül a versenytársak malmára hajtja a vizet az exportot illetően, de azt sem hagyják Tokióban figyelmen kívül, hogy a konkurencia megteremtése és megerősödése az elmúlt években nem kis mértékben Japán „műve” volt. A „gyerekek” felnőttek, s exportkihívásukra amíg a jen nem gyengül meg számottevően — s erre belátható időn belül nem lehet számítani — Japán csak az új termékek számának növelésével, a technikai fejlesztés további gyorsításával, valamint a termelés még maradék tartalékainak mozgósításával tud válaszolni.

GARA SZABOLCS

Egyesült Államok

Szoknyás?

Csípős nyelvű elnökjelölt

„Ha indulnék az elnökválasztáson...” — hangzott el vagy tucatszor Patricia Schroeder szájából az amerikai Országos Nőszervezet nyári, philadelphiai kongresszusán tartott beszédben, és a lelkes feminista hallgatóság a szónokot félbeszakítva mindannyiszor kórusban kezdte szavalni: „Indulj, Pat, indulj!” (Angolul még pattogóbban hangzik: „Run, Pat, run!”)

A 47 éves politikusnő, akit Denverben (Colorado állam) eddig nyolc alkalommal választottak képviselővé, a hírek szerint ezekben a hetekben határozza el magát végleg, hogy megpályázza-e jövőre a demokrata párt elnökjelöltségét, illetve az Egyesült Államok elnöki tisztét. Egyelőre csak egy előzetes kampánybizottságot hozott létre, s mindössze két függetlenített alkalmazottat vett fel „agitációs és propagandamunkára”.

Schroeder asszony a Kongresszus alsóházának, s egyben a hadügyi bizottságnak egyik legismertebb tagja, egy washingtoni nemzetközi ügyvédi iroda munkatársának neje, felnőtt gyermekek anyja. A demokrata párt eddig jelentkezett elnöki aspiránsain („a hét törpe” — amint nevezik őket) végigtekintve joggal jelenthette ki, hogy Joe Biden delaware-i kormányzót leszámítva valamennyiüknél régebben van jelen az országos politikai színtéren. Maga Biden ismerte el egyébként lehetséges vetélytársnőjéről, hogy „meglehetősen nagy táborra tehet szert”. Schroeder viszont valamennyiükön köszörülte a nyelvét, amikor kijelentette, hogy „a versenyben álló fiúk unalmasak”, és hogy ezért „Amerikának a küszöbön álló választási kampány során nem lesz elegendő koffeinje az ébrenmaradáshoz”.

Mindennek ellenére Patricia Schroeder még nem döntött, hogy „bedobja-e a kalapját”. (Noha egyesek szerint ezzel máris túl sok időt vesztett.) Sokkal korábban azonban nem tehette, mivel földije, Gary Hart egyik fő támogatója, a coloradói szenátor 1984. évi kampányának társelnöke volt. Amíg a demokrata politikus állítólagos félrelépése miatt a közelmúltban nem vált ki a küzdelemből, a képviselőnő nem léphetett fel elnökjelöltségi szándékokkal. Most pedig, hogy egyes hírek szerint Hart a történtek ellenére is vissza készül térni a küzdőtérre, ismét bizonytalanná tette Schroeder asszony szándékait. Ami azonban a kampányhoz való csatlakozásának alighanem a legfőbb akadálya volt és maradt: az anyagi háttér. Választási alapjára ugyanis legalább 2 millió dollárt akar összegyűjteni, s ennek csak kis részét szerezte meg az említett nőkongresszuson. Jelenleg — úgy tudják — Marvin Davis denveri olajmilliárdost és Barbra Streisand énekesnőt próbálja megnyerni fund raiser-nek, azaz választási tőke gyűjtőjének.

Patricia Schroeder valószínű választási platformja olyan, ahogyan az az amerikai politika nagykönyvében meg van írva: klaszszikusan centrista. Pénzügyi kérdésekben „konzervatív liberálisnak” mondja magát, ami ugyan csaknem fából vaskarika, ám az amerikai politikában mégis kifizetődő lehet. Egyik fő jelszava a „köztehervisélés”. Ezt azonban nem a hazai lakosságra, hanem az Egyesült Államok szövetségeseire vonatkoztatja. Három, a választók többsége szemében népszerű ügyet helyez előtérbe: 1. a honvédelmi kiadások megnyirbálását; 2. a külkereskedelmi mérleghiány csökkentését és 3. a költségvetés hiányának megszüntetését. Mindezt úgy kívánja elérni, hogy az Egyesült Államoknak azok a katonai partnerei, amelyek egyben gazdasági konkurensei is (az NSZK, Japán, Dél-Korea stb.) csökkentsék az Amerikára nehezedő fegyverkezési terhet: valamennyien vállaljanak — nemzeti jövedelmük arányában — egyenlő hányadot a közös katonai kiadásokból. Ha pedig erre nem hajlandók — mondja Schroeder, aki egyébként mint minden demokrata párti politikus, ellensége a protekcionizmusnak — Amerika vessen ki vámot exporttermékeikre.

PATRICIA SCHROEDER

„A külpolitika kiinduló helye a mandula, nem pedig az agy”

A politikusnőnek van esélye arra, hogy az amerikai közvélemény a katonai, fegyverzetellenőrzési kérdések szakértőjének ismerje el. („A katonai-ipari komplexum nem vezethetne az orromnál fogva.”) Maga is inkább erre játszik rá, semmint a hagyományos „női” témákra, noha az utóbbi hónapokban tartott kampánykörútján (40 államban!) gyakran hozta szóba a családok, a hátrányos helyzetűek ügyeit is. Schroeder asszony utalt rá, hogy ha elszánja magát az indulásra, kemény kampányt fog folytatni”: keményen lép fel Ronald Reagannel, továbbá „a nemzet gazdasági vetélytársaival” és a hazai „hadiipari szállítókkal” szemben. Ami keménységét, vagy még inkább csípős nyelvét, gyors, szellemes válaszait illeti, arról már régen nevezetes. Tőle származik a Reagan-féle teflonneffektusról szóló találó megjegyzés (magyarán: az elnökhöz semmi kompromittáló sem tapad hozzá), amely az Irán-kontra ügyig igaz is volt. Ő jelentette ki nemrégiben, hogy „olyan elnökünk van, aki azt hiszi, hogy a fegyverzetellenőrzés egy dezodorfajta”, s tőle ered az a megállapítás, hogy „a Reagan-féle külpolitika kiinduló helye a mandula, nem pedig az agy”.

Mindennek alapján Patricia Schroeder nem alaptalanul számít arra, hogy ha elszánja magát az elnöki poszt megpályázására, nemcsak a nők fogják támogatni. Ámbár az sem megvetendő bázis: az Egyesült Államokban a női választók száma 10 millióval haladja meg a férfiakét. Csakhogy semmi garancia sincs arra, hogy a demokrata, vagy kivált a republikánus érzelmű asszonyok rá voksoljanak, csupán azért, mert ő is szoknyát visel. Igaz, máris akadtak republikánus nők, akik készek szívet és pártot cserélve őt támogatni...

Mindenesetre tény, hogy az Egyesült Államok történetében még soha egyetlen komoly próbálkozás sem történt arra, hogy egy nő, természetesen nem first ladyként, megpróbáljon bejutni a Fehér Házba. (1976-ban egy néger asszony, Shirley Chisholm jelöltette magát, de ő is tudta, hogy lépése csupán jelképes, és semmi esélye a sikerre.) Ám hogy e tekintetben mennyire konzervatív az amerikai közvélemény, arról megoszlanak a vélemények. Tom Wicker, a The New York Times publicistája például arra emlékeztet, hogy John Kennedy jelölésekor milyen megdönthetetlennek tűnt (s lám, megdőlt) az a „dogma”, miszerint katolikust nem választanak meg az Egyesült Államok elnökévé. Maga Schroeder arra hivatkozik, hogy az amerikai választók már éppen elég rátermett női vezetőt (Golda Meir, Indira Gandhi, Margaret Thatcher, Cory Aquino) láthattak az otthonukban, a televízió képernyőjén.

Schroeder asszony ellenfelei így teszik fel a kérdést: „beleegyeznének-e az amerikaiak, hogy a szabad világ vezetőjeként egy nő üljön a tárgyalóasztalnál Gorbacsovval szemben?” Mire Schroeder nagyon magabiztos, nagyon amerikai válasza: „Gorbacsov megemlegetné a napot, amikor helyet foglal annál az asztalnál”. Mindamellett kétséges, hogy igaza van-e a demokrata politikusnőnek, amikor a következő, kétségtelenül szellemes paradoxonnal hozakodik elő: „Amerika kellően férfias ahhoz, hogy női elnököt válasszon”.

Sokan megkockáztatják azt a nézetet, hogy Patricia Schroeder is csaknem elérhetetlennek tartja a Fehér Házat, és indulásával egy kisebb cél elérése végett akarja csak a figyelem középpontjába állítani magát. Egyesek valószínűnek mondják, hogy a demokrata párt 1988. évi kongresszusán beérné az alelnök-jelöltséggel is. Vagy esetleg — ha jövőre a demokraták kezébe megy át a Fehér Ház — szívesen vállalná el az új kormányban a honvédelmi, netán az ugyancsak rendkívül befolyásos igazságügyi tárcát.

KULCSÁR ISTVÁN

EMLÉKEZTETŐ

Hetven esztendővel ezelőtt, 1917 szeptemberének elején és derekán az első világháború többször is mint „legvéresebb, legszörnyűbb hadszíntereinek egyikeként” emlegetett flandriai Ypres környékén tulajdonképpen eldőlt már a harmadik ypres-i csata. (Az első 1914 októberében volt: belga—francia—angol erők vívták Falkenhan német erői ellen, akik eredménytelenül támadtak. A második egy évvel később zajlott; ám az itt kialakult frontvonal kisebb változásokkal még közel négy éven át megmaradt. A második ypres-i csatában került sor először arra, hogy Falkenhan parancsot adott a német erőknek a gáztámadásra. Az első gázfelhő az ott álló gyarmati erőket — algériaiak voltak — kivetette állásaikból, a második gáztámadás során az ott álló kanadai erők megtartották állásaikat.)

Az 1917-es háborús esztendőben Ypres körül július legvégén, augusztus elején erősödött fel a harc. Az itt harcba vetett angol hadseregnek kezdetben 32, augusztus végéig azonban már 57 hadosztálya küzdött (3535 ágyúval, 680 repülővel és 230 tankkal) a németekkel, akik kezdetben 17 hadosztályt vetettek be, ám szeptemberben már 73 hadosztályuk harcolt itt. Tény azonban, hogy a német hadosztályok harci ereje az angolokénak csak fele volt, lőszerük szinte semmi, és az angol ágyúk háromszoros száma a szakértők szerint hatszoros tűzerőt jelentett.

A több mint kéthetes angol tüzérségi tűz sok helyen teljesen elpuszította a német állásokat. Végül a túlerőben levő antant erők, elsősorban angolok, 22 kilométer szélességben és 8 kilométer mélységben Passendale helységig jutottak előre. A harmadik ypres-i csata mindkét harcoló fél számára iszonyú veszteséget jelentett. Az angolok — akik végig támadtak — 324 000 katonát, a németek 217 000 katonát vesztettek.

Kerek egy esztendővel később az antant csapatok nagy nyári offenzívája idején épp itt, Ypres-től délre vonult vissza minden harc nélkül először a német hadsereg, ahogy egy az első világháborúról szóló angol könyv megjegyzi „nem kívántak negyedik ypres-i csatát”.

(Ki)hívás a zsebből

Hordozható telefonrendszerek

Élesedő konkurenciaharc

A hifitorony, a képmagnó, a videofelvevő, a személyi számítógép és a mikrohullámú sütő után új slágercikk, a hordozható (mobil) telefon indult el hódító útjára az elektronikai cikkek piacán. A mikroelektronikai ipar legújabb „divatcikke" egyelőre az óceán túlsó oldalán teszi könnyebbé a vásárlók pénztárcáját, de már terjed Nyugat-Európában is, s a piackutatók véleménye szerint a kilencvenes évek közepe táján több tízmillió készüléket használnak majd világszerte. S ahogy ez az új és népszerű termékek esetében lenni szokott, már most, a hordozható telefon-korszak „hajnalán" megindult a gyártók, forgalmazók és a telefontársaságok versenye a minél kedvezőbb piaci részesedés elnyerése érdekében.

Az elmúlt évtizedekben már nem volt ismeretlen a rádiótelefon, amelyet általában gépkocsikba szereltek. Ám valóságos forradalmi változást hozott négy esztendővel ezelőtt a hordozható (külföldön celluláris telefonnak hívott) telefonrendszerek feltalálása és „átültetése" a kereskedelmi forgalomba. A mobil telefon a tulajdonos számára új lehetőségeket nyit meg a távközlésben: nincsen helyhez kötve, telefonbeszélgetést bárhonnan lebonyolíthat. Telefonkészülékét nem csak autójában használhatja, hanem elfér aktatáskájában, vagy kabátzsebében is. Miközben sorbanáll például mozijegyért felhívhatja családját, ismerőseit, s akár külföldi beszélgetést is lebonyolíthat az utcáról, vagy a filmszínház előcsarnokából.

A hordozható telefon nem ismer „határokat". Akár több millió készülék is működhet párhuzamosan, a hívások hatótávolságát nem befolyásolják a domborzati viszonyok, s nem áll fenn az áthallás, vagy éppen a többi előfizető lehallgatásának veszélye. A készülékek elterjedéséhez „mindössze" három dolog szükséges: megfelelő kínálat a telefonokból, elégséges pénz megvásárlásukhoz, s nem utolsósorban olyan telefonközpont-hálózat kiépítése, amelynek egységei automatikusan „adják át" a hívásokat egymásnak.

Az új elektronikai termék legnagyobb piaca jelenleg az Egyesült Államok. 1985-ben százezren rendelkeztek hordozható telefonnal, az idei esztendő végére a tulajdonosok száma eléri az egymilliót. A piackutatók előrejelzése szerint 1990-ben az USA-ban már háromszor annyi hordozható telefonkészülék működik majd.

AUTÓTELEFON-HIRDETÉS
1500 dollár

A hordozható telefonok gyártói optimizmusukat arra építik, hogy az eladások számának növekedésével párhuzamosan csökken a készülékek ára. 1985-ben a gépkocsikba szerelt celluláris telefonok átlagára az Egyesült Államokban 2300 dollár volt, idén az átlagár 1400 dollár körül alakul. A táskában, zsebben hordozható és „viselhető" készülékek ugyancsak 1985-ben még 2900 dollárba került, ma pedig a több különböző típus átlagára 2300 dollár. Noha a hordozható telefonkészüléket a magas ár miatt még viszonylag kevesen engedhetik meg maguknak, az ár folyamatosan mérséklődik, s az előrejelzések szerint a következő évek nagy árzuhanást hoznak.

Az amerikai telefontársaságok nagy összegeket fektettek és fektetnek be a hordozható telefonok üzemeltetésére alkalmas központrendszerek kiépítésére. Jól tudják ugyanis, hogy a mobil telefonban nagy üzleti lehetőségek rejlenek: egyrészről ütemesen emelkedik a tulajdonosok száma, másrészről a hívások lebonyolítása meglehetősen nagy bevételt és nyereséget eredményez. A hordozható készülékekről lebonyolított hívások díja ugyanis számottevően magasabb mint a helyhezkötött telefonállomásokról kimenő hívásoké. New Yorkban például csúcsidőben 55 centbe kerül percenként a városon belül lebonyolított beszélgetés a hordozható telefonról, ugyanakkor a „rendes" telefonhívásért 3 percenként 25 centet kell fizetni. Az előfizetési — alap — díj 25—50 dollár; egyelőre tehát nem olcsó ez a szolgáltatás. Ráadásul a hordozható készülékre különleges számlázás vonatkozik: a beszélgetésért nem a hívó fizet, hanem a hívott. Egyes telefontársaságok pedig — éppen a magas beruházási kiadások mielőbbi megtérülése érdekében — mind a hívónak, mind pedig a hívottnak felszámítják a beszélgetési díjat.

Jelenleg az Egyesült Államokban negyvén telefontársaság foglalkozik a hordozható készülékekről lebonyolított hívások továbbításával. A rendszer kiépítésére 1,7 milliárd dollárt fektettek be idáig, idei bevételük pedig várhatóan eléri majd az egymilliárd dollárt. A Dataquest piackutató intézet előrejelzése szerint 1990-ben a versenyző telefontársaságok már 3,6 milliárd dollár bevételre tesznek szert ebből az üzletágból.

Az ágazat szakértőinek véleménye szerint a hordozható telefonszülékek tömegméretekben akkor terjednek majd el, amikor áruk már sokak számára elérhető közelségbe kerül. Ez az „álomhatár" (amerikai kereseti viszonyok között) a gépkocsikba szerelt celluláris készülékek esetében 500 dollár, a bárhová hordozhatók esetében pedig 1500 dollár. A várakozások szerint ezek az árak a következő évtized első éveiben válnak valósággá.

Amíg a tervek és a piaci előrejelzések valósággá válnak, a készüléktulajdonosok köre nem bővül lényegesen. A már említetteken kívül szívesen vesznek, vagy bérelnek hordozható telefonokat a földjükön dolgozó farmerek és a szervezett bűnözők is. Különösen a kábítószerkereskedelem „nagyágyúi" között népszerűek a készülékek: a lehallgatás valószínűsége kisebb mint a rádiótelefon, vagy a CB esetében, s ügyleteiket „mozgásban" is lebonyolíthatják. (Terjed a hordozható telefon az amerikai légitársaságoknál is. Több légivállalat vezette már be a fedélzeti telefonszolgálatot hitelkártyafizetés ellenében.)

Nyugat-Európában is megindult a mobil-telefon szolgáltatás, elsősorban Nagy-Britanniában, az NSZK-ban és a skandináv országokban gyarapszik az előfizetők száma. A szigetországban például havonta 12 000 az új előfizetők száma, s jelenleg kétszázezren használnak hordozható telefont. Az előrejelzések szerint 1990-re félmillióra emelkedik a szolgáltatást igénybevevők száma. Kontinensünk nyugati felén azonban jócskán gátolja a mobil telefon elterjedését, hogy kilencféle átviteli rendszer működik.

A világ legtöbb országa számára a hordozható készülékek elterjedése nem a belátható jövő „regénye." Az államok többsége ugyanis először a hagyományos telefonhálózat bővítését, tökéletesítését kívánja megvalósítani a távközlési tervek közül.

GARA SZABOLCS

MAGYAR TERVEK

Bár a magyar telefonhelyzet közismert állapota miatt még meglehuetősen merésznek tűnnek a tervek, de tény: hazánkban is foglalkoznak a cella rádiótelefon-hálózat fejlesztésének gondolatával. Természetszerű, hogy egy ilyen teljes innovációt jelentő munka csak az érintett intézetek, vállalatok közreműködésével képzelhető el. Magyarországon a Posta világbanki tendert ír ki a cella rádiótelefon-rendszer telepítésére. Mint ismeretes, a Magyar Posta az idén nyáron 70 millió dolláros hitelt kapott a Világbanktól a távközlési hálózat korszerűsítésére, amely elősegíti a cella rádiótelefon-rendszer működési feltételeinek biztosítását.

A Videoton Elektronikai Vállalat (VEV) bekapcsolódott a cellarádiótelefon-rendszerrel kapcsolatos munkákba és a Magyar Postával közösen az elmúlt időszakban tárgyalásokat folytattak a lehetséges szállítókkal. Műszaki együttműködés keretében részt vesz a munkában az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, a Budapesti Műszaki Egyetem Híradástechnikai Elektronikai Intézete és a BHG Híradástechnikai Vállalat is.

A gyors, hatékony információáramlást biztosító egyik legkorszerűbb eszközt, a cella rádiótelefon-rendszert, a piacon történő gyors megjelenés érdekében korszerű licenc knok-how vásárlással kívánják meghonosítani olymódon, hogy együttműködés és ipari kooperáció jöjjön létre a licenc, know-how-átadó céggel. (A cella rádiótelefon korszerű rádióelektronikai megoldásokkal megszünteti a nyilvános telefon helyhezkötöttségét, a telefon az információ keletkezésének helyére vihető. A jellegzete cella rádiótelefon rendszer nyilvános telefonhálózathoz való illeszkedést biztosító kapcsoló központból, a „lefedni kívánt" területen méhsejtszerűen kapcsolódó cellákban telepített bázisállomásokból és hordozható, vagy mobil előfizetői állomásokból áll. A mobil állomásokat leggyakrabban gépjárművekbe építik be.)

A cella rádiótelefonnal hívható a rendszerhez tartozó másik cella rádiótelefon és bármely nyilvános előfizetői állomás. Természetesen ez fordítva is igaz. A cella mérete a terepviszonyoktól, az előfizetői sűrűségtől függően általában 5—30 km: amikor a gépjármű elhagyja az egyik cellát, a rendszer anélkül, hogy a kommunikációt megzavarná, automatikusan átkapcsol a másik cellára. Jelenleg 160 MHz, 450 MHz és 900 MHz-es sávban működnek analóg cella rádiótelefon rendszerek Európában, Amerikában és Japánban.

A cella rádiótelefon-rendszert gyártók dolgoznak a rendszer korszerűsítésén. Az új rendszerben alkalmazásra kerülnek a digitális jelfeldolgozás és vezérléstechnika legújabb eredményei. Ennek bevezetését a 90-es évek elejére tervezik. Az analóg és a digitális rendszer egymás mellett, egymást kiegészítve fog működni.

A VEV-nél fontosnak tartják a cella rádiótelefon-gyártás megszervezéséőt, mert ez ugyan új profilt jelent. de szervesen illeszkedik a vállalat rádiótechnikai és számítástechnikai profiljához, illetve a más területen tervezett termékkorszerűsítéshez. Mint ismeretes, a VIDEOTON 1992-ig 15 milliárd forint felhasználását tervezi fejlesztéseire. A gyárban azért látnak nagy lehetőséget a programban, mert ezzel megteremthető az egyik legkorszerűbb információátadási lehetőség hazánkban. Üzleti esélyeket nyújt az, hogy a szocialista országokban jelenleg még nincs cella rádiótelefon-gyártás. (Cak a Szovjetunióban és Kínában működik egy kisebb vásárolt rendszer.) A tervek szerint 1989 első felében egy kapcsolóközpontot, két bázisállomást és 40—60 előfizetői állomást tartalmazó mintarendszert telepítenek Székesfehérvárott és környékén. Mindezekből következik, hogy a cella rádiótelefon-rendszer hazai elterjedésével 1989-től számolni kell.

Ausztrália

200 év

Kenguru és korbács

Nevezetes év köszönt az ötödik kontinensre: születésének bicentenáriumát ünnepli Ausztrália. Amerikában különleges rangnak számít, ha valaki az első ismert bevándorló-hajóval a Mayflower kikötésével hozhatja bizonyítható kapcsolatba ősei partraszállását. Ausztráliában, a csaknem nyolcmillió négyzetkilométer területű, ma is elképesztően ritkán lakott (négyzetkilométerenként nem egészen két fő) földrész-országban azonban inkább egyfajta „Mayflower-szkizofréniáról" beszélhetünk.

Miközben Ausztráliában sem mindegy, hogy egy-egy família mikor érkezett a kontinensre, az első, a legrégibb fehérek leszármazottai biztosak lehetnek abban, hogy őseik szabályos bűnözők voltak. Ausztrália története ugyanis hivatalosan 1788. január 26-án kezdődött. Ekkor kötött ki partjain a ma kissé előkelősködve First Fleetnek (első flottának) nevezett angol hajóraj, fedélzetén a ködös Albionból ide száműzött fegyencekkel.

A térség nem hivatalos története persze sokkal korábban kezdődött: már negyvenezer esztendővel ezelőtt kezdtek ideszállingózni a mai őslakosság elődei. A szánalmas, jórészt rovarokkal táplálkozó lényeket először holland kalandorok pillantották meg a tizenhetedik században. Aztán száz év szünet következett, amíg befutottak az új, az igazi hódítók, az angolok: James Cook 1770-ben szállt partra, de úgy, hogy a százharmincötödik hosszúsági körtől keletre fekvő irdatlan területeket jó alattvaló módján nyomban őfelsége brit tulajdonává nyilvánította.

London azonban csak III. György idején kezdett törődni az új óriásbirtokkal — akkor, amikor Amerika már elveszett számára. Nem tudni, ki javasolta Györgynek, hogy az új gyarmat afféle „lerakodóhely" legyen, ahol megszabadulnak az anyaország számára kellemetlen elemektől, de a király rábólintott az ötletre.

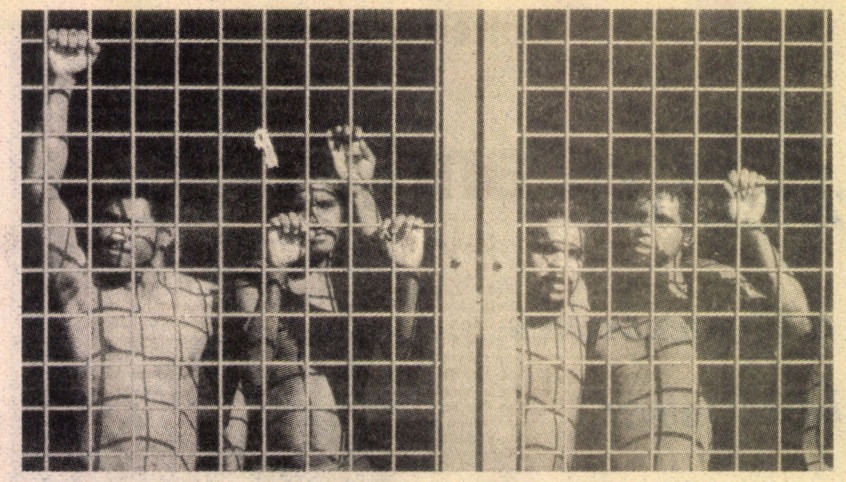
Korábban egyes Ausztrál történészek megpróbálkoztak azzal, hogy e prózai kezdetet a hízelgő romantika mázával vonják be, mondván, a fegyencek között sok volt a politikai vagy vallási okból üldözött. Ez nem igaz és ma már nem is mondja senki. Az 1788 és 1868 között kiszállított mintegy százhatvankét ezer ember csaknem száz százaléka köztörvényes bűnöző volt.

Akkoriban nem kellett sok ahhoz, hogy valaki egy fegyenchajóra kerüljön. Az Ausztrália történetéről szóló egyik legújabb és legjobb könyv (Robert Hughes: Végzet-part) megemlékezik az egyik londoni nyomornegyed szülöttéről, Elizabeth Haywardról, aki tizenhárom esztendősen azért került a kenguruk földjére, mert egy vászonköntöst és egy selyemsálat lopott, hét akkori shilling értékben.

Nem csoda, hogy az első bevándorlók számára az új haza „totemállata" eleinte nem a kenguru, hanem „a kilencfarkú macska", vagyis a korbács volt. Szemtanúk feljegyzései szerint a két legkeményebb telepen, Macquarie Harboron és Norfolk Islandon „mindig vérnyomok jelezték a vonuló fegyencek útját".

Az akkori elítéltek családja nem csatlakozhatott a kitoloncolthoz. London úgy vélte, van elég női fegyenc ahhoz, hogy ott, az Isten háta megett, új famíliák alakuljanak. És így is történt.

Kezdetben — amerikai mintára — külön közigazgatási életet élt az ausztráliai hat brit kolónia. Mikor a vilmosi Németország érdeklődése a Csendes-óceánra is kiterjedt, London sürgetésére 1900-ban alakult meg a nyomban dominiumi státust kapott Ausztrál Államszövetség. Vezetői két évvel később mondták ki azt az alapelvet, amihez több-kevesebb következetességgel mindmáig ragaszkodnak: „tartsuk meg ezt a földet színfehérnek".

ELÍTÉLT BENNSZÜLÖTTEK RÁCS MÖGÖTT
Azt kiáltották: „Warra! Warra!"

Bár a tágabb térség szülötteinek ostroma erősödik, az ötödik kontinens lakosságának (mintegy tizenhat millió) kilencvenkét százaléka ma is európai eredetű: hatvannégy százalékuk angol, tizenkilenc százalék ír, tizenkét százalék skót. A brit szigetekről származókon kívül a legnagyobb etnikai kisebbség meglepő módon Itáliából érkezett, kerek két százalék.

Amikor 1788 januárjában kikötött a First Fleet, a fegyenc flotta, a parton álldogáló riadt lények kőszerszámaikkal hadonászva azt kiáltották: „Warra! Warra!" Akkor ezt valami üdvözlésfélének fogták fel a jövevények, de nem sokat törődtek vele. Azóta pedig kiderült, hogy ez a szó valami olyasmit jelent, hogy „menjetek a pokolba!".

Az őslakosság integrációja Ausztráliában az első pillanattól kezdve éppoly reménytelen — néhány vonatkozásban még reménytelenebb — volt, mint az amerikai rézbőrűeké. Az alkoholizmustól kezdve a népbetegségekig nincs az életnek olyan területe, amelyen a statisztika ne lenne kiábrándító. A fehér férfiak átlagos életkora hetvenkét, a bennszülötteké ötvenhat év. A fehér lakosság nyolc, az őslakosság negyvenöt százaléka munkanélküli. Az ellenszenv kétszáz esztendeje rezzenetlenül kölcsönös. Egy minapi felmérés szerint a fehér polgárok ötvenkét százaléka vélekedett úgy, hogy minden, a bennszülöttekre fordított fillér „kidobott pénz és elfecsérelt idő".

A mai Ausztrália őrzi a brit gyarmati eredet kézzelfogható maradványait, ugyanakkor a politikai struktúra — nem is beszélve a gazdaságról — az amerikai befolyásról is árulkodik, különösen a második világháború óta eltelt időszakban.

Az ország a Commonwealth, a Brit Nemzetközösség független tagja. Államfője mindmáig a brit uralkodó, akit a főkormányzó képvisel, az igazi hatalom azonban — angol mintára — a legerősebb parlamenti párt, esetleg pártok által alakított kormányé. Ugyancsak brit vonás, hogy a kétkamarás törvényhozásban kimagaslóan az alsóház a fontosabb. Közigazgatási kerete: hat autonóm szövetségi állam és két szövetségi terület (a főváros és az úgynevezett Északi Körzet) konglomerátuma. Az Északi Körzet csak 1978-ban kapott önkormányzatot. Egy évvel később az itt élő képviselők nagyobb jogok ellenében — „hozzájárultak" a térség értékes urániumlelőhelyeinek kiaknázásához.

A külpolitikában jól nyomon követhetők a világ változásai. A második világháborúban ausztrál egységek harcoltak (főleg Afrikában, Rommel ellen) a szövetségesek oldalán. A hidegháború időszakában Ausztrália készségesen csatlakozott a térség katonai szövetségeihez (SEATO, majd annak megszűnése után az ANZUS) és a legkeményebb időszakban kerek fél évtizedre meg is szakította diplomáciai kapcsolatait a Szovjetunióval. Aztán eljött az a nap is, amikor — igaz, a közvélemény jórészének jelentős tiltakozása ellenére — ausztrál csapatok szálltak partra Vietnamban az amerikaiak oldalán.

Mindez több jel szerint a múlté, Canberra külpolitikája ma jóval árnyaltabb, az új idők új realitásaihoz idomul. A szomszédos Új-Zéland magatartása emlékezetes csapást mért az ANZUS szilárdságára és Wellington nyomán a Robert Hawke vezette ausztrál kabinet is korlátozta kikötőiben az amerikai flottamozgásokat.

Hawke 1987 telén Moszkvában tárgyalt Nyikolaj Rizskov miniszterelnökkel és Eduard Sevardnadze szovjet külügyminiszterrel, majd fogadta őt Gorbacsov is. A felek egyetértettek abban, hogy mind politikai, mind gazdasági vonatkozásban fennáll a korábbinál jobb együttműködés lehetősége. „Az ausztrál kormányfő moszkvai látogatása — hangsúlyozta a vendég tiszteletére adott Kreml-beli díszvacsorán a szovjet miniszterelnök — azt tanúsítja, hogy a Szovjetunió és Ausztrália kapcsolatai gyorsan bővülnek."

HARMAT ENDRE

EMLÉKEZTETŐ

Hetven éve, 1918 januárjában két esemény színhelye is volt Petrográd. Január 5-ére tűzte ki a Népbiztosok Tanácsa az Alkotmányozó Gyűlés megnyitását, az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság pedig 10-ére összehívatta a Munkás- és Katonaküldöttek Szovjetjeinek III. kongresszusát, 12-ére pedig a parasztküldöttek III. kongresszusát. Az Alkotmányozó Gyűlésen — amelyet még az október előtti névjegyzékek alapján választottak s így nem fejezhette ki az új osztályerőviszonyokat — a jelenlevő ellenforradalmi többség azzal kezdte szereplését, hogy megtagadta „A dolgozó és kizsákmányolt nép jogainak kinyilatkoztatásáról" Lenin által fogalmazott okmány megtárgyalását, azaz nem ismerte el az októberi forradalom vívmányait. Az ellenforradalom embereinek gyülekezetévé alakulni kívánó gyűlésen Lenin a bolsevik frakció elvonulásának lehetőségén gondolkodott; az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság pedig már január 6-án dekrétumával feloszlatta az Alkotmányozó Gyűlést.

A népakarat, az osztályviszonyok pontos kifejezője az a kongresszus lett, amely január 10-én kezdődött. A munkás- és katonaküldöttek szovjetjei küldötteihez érkezésük után azonnal csatlakoztak a parasztküldöttek — a tanácskozáson tehát 1587 szavazati joggal rendelkező küldött képviselte az ország 175 millió lakosát. (Részt vett a tanácskozáson a nemzetiségi területek 233 küldötte is.) Lenin előadói beszéde után a kongresszus elfogadta „A dolgozó és kizsákmányoltt nép jogainak nyilatkozatát"; szövegét később belefoglalták az első szovjet alkotmányba.

Itt, a III. szovjet kongresszuson mondotta Lenin: „Másképp alakult a dolog, mint ahogy Marx és Engels várta; nekünk, orosz dolgozó és kizsákmányolt osztályoknak jutott osztályrészül a nemzetközi szocialista forradalom élcsapatának megtisztelő szerepe." Beszélt a kongresszuson az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság elnöke, Szverdlov is, aki az említett nyilatkozat elfogadását ajánlotta és azt a javaslatot tette (egyhangúlag fogadták el), hogy a szovjet kormány nevéből töröljék az addig többször is használt „ideiglenes" jelzőt.

A III. szovjet kongresszuson a Népbiztosok Tanácsa munkájáról szóló beszámoló — Lenin mondotta el — volt a szovjet kormány első beszámolója a nép előtt. A kongresszus megerősítette az októberi forradalom győzelmével létrehozott új államhatalmi szervezetet és megjelölte az oroszországi szocialista építés irányvonalát.

Egyesült Államok

120 millió

Híradó-birodalom

„A világ legfontosabb televíziós hálózata" — ezzel a szerénynek igazán nem mondható jelmondattal hirdeti magát és népszerűsíti szolgáltatásait a CNN amerikai kábeltelevíziós társaság, amely a nap 24 óráján keresztül csak híradóműsort sugároz. Az Egyesült Államok több száz televíziós állomása és hálózata közül nem véletlenül és nem érdemtelenül az egyik legnépszerűbb a CNN, hiszen a nap minden percében valóban a legfrissebb képi híranyaggal látja el az előfizetőket. Párját ritkító sikert ért el az amerikai kábeltelevíziózás történetében, hiszen hét esztendő alatt előfizetőinek száma 1,7 millióról 38 millióra emelkedett.

Az USA tájékoztatási „iparágában" nagyhatalomnak számít a Turner-birodalom, amely mind több sajtóterméket és televíziós társaságot alapít és „gyűr" maga alá. A Turner Broadcasting System tulajdonosa, Ted Turner az elmúlt 10 esztendőben számos lapot, tévéállomást és rádióhálózatot alapított. A tájékoztatási birodalom székhelye Georgia államban, Atlantában van, amely az Egyesült Államok egyik legdinamikusabban fejlődő városa (polgármestere Andrew Young, aki több éven át vezette az USA ENSZ-misszióját), és ma már az ország délkeleti részének gazdasági központja.

Atlanta egyik nevezetessége a CNN-központ, amely a város szívében igen nagy területen helyezkedik el. Három dollár lefizetése után a központ mindenki számára nyitva áll, óránként indítják a látogatósétákat, amelyek keretében bemutatják a stúdiókat, a hírszerkesztőségeket, a rádióállomásokat és nem utolsósorban a jövő századot idéző műszaki felszereléseket.

A három legnagyobb amerikai televíziós hálózat, a CBS, az ABC és az NBC mindegyike naponta 6—8 híradót sugároz. A 30 perces műsorokban 6 perc fordítható hirdetésekre, s tulajdonképpen ezért a 6 percért „él" a híradó többi 24 perce. Az amerikai vállalatok ugyanis nagyon jól tudják, hogy a híradók nézettsége meglehetősen magas, ezért a híradón belül sugárzott hirdetések jól „kamatoznak". A televíziós társaságok a főműsoridőben sugárzott híradóhirdetésekért 30 másodpercre 200 000 dollárt is elkérnek. A hirdetést feladó vállalatok viszont ezért a nem kis pénzért elvárják, hogy az általuk választott társaság híradóit minél többen nézzék. S hogy a televíziós társaságok megfeleljenek ennek az elvárásnak, igyekeznek mindenről azonnal tudósítani. Az amerikai városok utcáin megszokott látvány a televíziós közvetítőkocsik látszólag céltalan „cirkálása", amely azt a célt szolgálja, hogy azonnal tudósíthassanak a tüntetésekről, a balesetekről, a bűnügyekről vagy éppen egy rendkívüli közlekedési dugóról. Külföldi tudósítóik szinte a világ minden országában jelen vannak, s egy-egy fontosabb eseményről néhány perc elteltével egyenes adásban tudósítanak. A nem kis létszámú riporteri, hírszerkesztői stáb mögött az egész világra kiépített legkorszerűbb távközlési technika áll.

A televíziós társaságok „híradóversenyét" egyértelműen a hirdetési bevételekért folytatott harc korbácsolja. Aki előbb tudósít, azt nézik többen, s amelyik televíziós társaságnak több a nézője, oda több hirdetés is áramlik — ez az egyszerű „képlete" az amerikai híradózásnak. Ebbe a közegbe „robbant be" 1980. június elsején a CNN, amely a világon elsőként ekkor kezdte meg a 24 órás híradóműsor sugárzását. Míg a CBS, az ABC és az NBC műsoraiért a televíziós készülékek tulajdonosainak nem kell fizetniük, a CNN — kábeltelevíziós társaság lévén — havi előfizetési díjat kér szolgáltatásaiért. (A CNN műsorainak előfizetési díja havonta 2 dollár.)

PILLANATKÉP AZ EGYIK CNN-STÚDIÓBÓL

A társaság szupertechnikája nagy vonzerőt jelent

Hét esztendő alatt 38 millió háztartás fizetett elő a CNN-re és ez a számítások szerint legkevesebb 120 millió nézőt jelent naponta. A híradók és híradó jellegű műsorok egyórásak, felépítésük, valamint a műsorszerkezet mindennap gyakorlatilag azonos, a néző tehát tudja, hogy a nap melyik órájában milyen híradóra számíthat.

Az atlantai CNN-központ „szíve" a szinte beláthatatlan méretű hírszerkesztőség és stúdióegyüttes. 350 hírszerkesztő dolgozik a hatalmas teremben, amelyet több mint egy tucat számítógépesített vágószoba egészít ki. Külön szerkesztőség végzi — komputerek segítségével — az ábrák és térképek, valamint a feliratok készítését. Az atlantai központba naponta mintegy kétezer filmtudósítás érkezik be a világ minden tájáról, s a szerkesztők ebből az „étlapból" táplálják a 24 órás műsort. Az elektronikus szerkesztés mögött tekintélyes létszámú tudósítói gárda áll.

Tizenkét nagy teljesítményű tányérantenna veszi Atlantában a CNN saját tudósítói által készített riportokat, illetve az egyenes adásokat. A műsorcsere-egyezmények, valamint a világ szinte minden jelentősebb televíziós társaságával és hírszolgálati irodájával megkötött szerződések „képeredménye" is a parabolaantennákon keresztül jut be a CNN-központ elektronikus agyközpontjába. (Érdemes megjegyezni, hogy a CNN részére — éppen a nagy népszerűsége miatt — az egész világ „szállítja" a híreket, tudósításokat.)

A CNN nem tartozik az USA legjobban fizető televíziós társaságai közé, ennek ellenére a nevesebb újságírók, televíziós személyiségek valóságos harcot folytatnak a felvételért. A 24 órás híradóműsor népszerűsége, a szinte korlátlan újságírói és riporteri lehetőségek, valamint a társaság szupertechnikája nagy vonzerőt jelent az újságírók számára, akik csökkenő jövedelem mellett is szívesen csatlakoznak a CNN-hez. Számukra ugyanis az sem mellékes, hogy saját népszerűségük a nézők nagy száma miatt viszonylag hamar megnövekszik. De a CNN műsorvezetőit, riportereit, kommentátorait kezdi megismerni az egész világ.

Jelenleg a CNN ötven ország számára sugározza műholdon keresztül műsorait. Európa több államában, Kínában, Ausztráliában, a karib-tengeri országokban, Latin-Amerikában, Japánban a nézők az amerikaiakkal egy időben látják a hírösszefoglalókat. Követségek, szállodák, hírügynökségek, tőzsdék fizetnek elő szerte a világon a CNN műsoraira, amelyek a külpolitika, az amerikai belpolitika mellett nagy terjedelemben foglalkoznak sporttal, kulturális eseményekkel, műszaki és orvostudományi kérdésekkel és minden egyéb, a nézőket érdeklő időszerű témákkal. (Természetesen a CNN is sugároz reklámokat, s az utóbbi esztendőkben mind több hirdetést „oroz el" a nem előfizetéses amerikai televíziós társaságoktól.)

A 24 órás híradóműsor állandóan friss hírekkel, tudósításokkal jelentkezik. Minden órának megvan a maga elnevezése: a reggeli 6 órai blokk (Daybreak) például az előző nap legfontosabb eseményeit foglalja össze, de már közöl friss tudósításokat a világnak azokból a részeiből, ahol az idő már előbbre jár, mint az USA-ban.

Nem hagyja műsor nélkül a CNN az „éjszakai baglyokat" sem, éjfél és reggel 6 óra között egymást váltják az aktuális híradók, a sportösszeállítások és a magazinműsorok. Rendszeresen jelentkeznek a képernyőn a legfrissebb radarképekkel és előrejelzésekkel a CNN meteorológusai is, s természetesen egyetlen híradóból sem hiányzik a sportösszeállítás, valamint az egészségügyi és turisztikai tanácsadás sem. A felsoroltakon kívül a CNN még sok témával, témacsoporttal foglalkozik rendszeresen, s a nézők viszonylag teljes képet kaphatnak a világról, a kultúráról, a sportról — persze amerikai szemüvegen keresztül és az amerikai hírigényeknek, hagyományoknak megfelelően.

Ted Turner nemrégiben bocsátotta útjára a CNN „kisöccsét", a Headline Newst. Ez a — ugyancsak előfizetéses — csatorna félóránként sugároz új híradót azok számára, akik kevesebb idővel rendelkeznek, s akik megelégszenek a világ legfontosabb eseményeinek 24 percbe való besűrítésével. (A hatperces hirdetésanyag itt sem maradhat el!) A Headline News kifejezetten hagyományos híradó: kül- és belpolitikával, sporttal, művészettel és a legfontosabb aktualitásokkal jelentkezik. A négyszer hatperces műsorblokk minden óra ugyanazon percében jelentkezik. Az a néző, aki például csak a sportra kíváncsi, tudja, hogy minden óra 19. és 49. percében kezdődik a sportblokk, tehát ekkor „becsukott szemmel" is bekapcsolhatja készülékét.

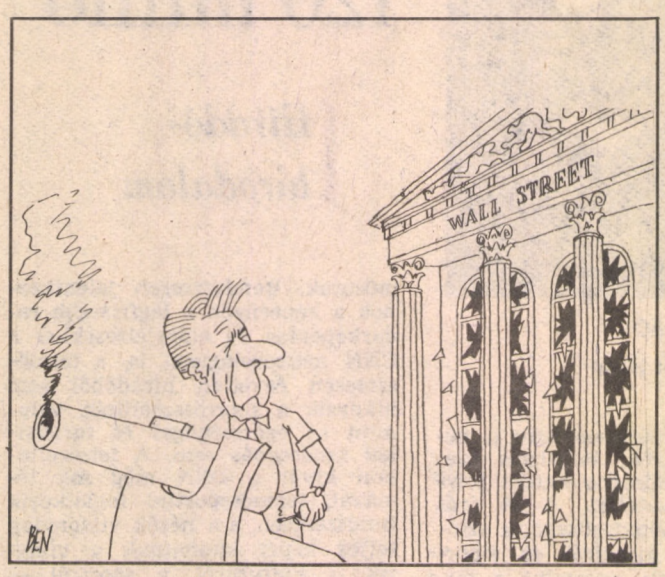
Mind a CNN, mind pedig a Headline News műsorvezetői és bemondói mindig a nap azonos időszakában jelentkeznek a képernyőn. Az este 11 órakor kezdődő gazdasági híradó műsorvezetője például mindennap Lou Dobbs, a Crossfire-t pedig Tom Braden és Robert Novak vezeti. Szigorú beosztás szerint dolgoznak a Headline News műsorvezetői is: általában hat félórás híradót vezet le egy-egy műsorvezető egymás után, s mindig a nap ugyanazon óráiban. A Turner Broadcasting System a két híradóállomáson kívül még magáénak mondhatja a népszerű TBS csatornát, az úgynevezett szuperállomást. Ez a csatorna — ugyancsak előfizetéses alapon — 24 órán keresztül sugároz sikerfilmeket, show-műsorokat.

GARA SZABOLCS

HÍRHALOM

Tekintve, hogy Olaszországban hatmillió kutya van, új divat jelentkezik. Az ölebeknek farsangi és egyéb díszes öltözeteket ajánlanak, minden méretben, a pincsiktől a vadászkutyákig. Átlagban százezer líra egy kutyaruha. (DPA) ■ Ghanában 750 tonna vajat koboztak el a hatóságok amiatt, hogy igen magas radioaktív fertőzöttséget mértek. A Közös Piac országaiból került a vaj az afrikai országba. (AFP) ■ Svédország hadseregének 45 000 újoncát az AIDS elleni védekezés jegyében óvszerrel látták el. Ebben még nem lenne semmi különös, az újdonság azonban az, hogy az óvszer barnás-zöldes terepszínű! (Reuter) ■ A frankfurti domonkosok kolostorának templomában hangversenyt adott a napokban a moszkvai patriarkátus Feltámadás-templomának 19 tagú kórusa. Ez az első eset, hogy a Szovjetunióból egyházi énekkar nyugati országban fellépett. (Frankfurter Rundschau) ■ Az Airbus, a nyugat-európai repülőgépipar büszkesége. Újabb sikerének könyvelik el, hogy a belga SABENA öt A 340-es-t vásárolt hosszabb távolságokra. (Die Wel) ■ Világrekord szívátültetésben: Magdi Yacoub, aki nevének idegen hangzása ellenére is brit sebész, a napokban hajtotta végre az 500. szívátültetést. (International Herald Tribune)

NYOMÁSHULLÁM

Kép szöveg nélkül

(Süddeutsche Zeitung)

Védekezési módok nőknek

DIE WELT

Bármelyik nővel bármikor előfordulhat. Bűnüldözési szakemberek szerint az NSZK-ban körülbelül minden tizedik percben megerőszakolnak egy nőt. A segítség gyakran későn érkezik, a bűnt elhallgatják. A wiesbadeni Szövetségi Bűnügyi Hivatal (BKA) egy „viktimológus", dr. Michael C. Baurmann pszichológus segítségével próbál meg harcolni ellene. Ő indított kampányt a szexuális erőszak ellen. A legtöbb nő nem tudja, hogyan védekezhet támadás ellen.

„Sok tettes a nő közvetlen környezetéből kerül ki. A legtöbbször még ismerik is" — mondja Baurmann. Továbbá: minél jobban ismeri egymást tettes és áldozata, annál valószínűbb az erőszak alkalmazása. Tipikus helyzet: egy lány szombat este elindul a diszkóból és alkalmi fuvart keres, hogy hazajusson. Találkozik egy fiatalemberrel, akivel együtt járt iskolába. A fiú elviszi, és megtörténik az, ami . . .

„A cselekményt meg lehetett volna előzni, ha a nő idejekorán helyesen mérte volna föl a helyzetet" — mondja Baurmann. Az, hogy óvatlanságból és naivitásból ez gyakran nem történik meg, megmutatkozott a BKA négy év alatt több mint 8000 áldozattal végzett vizsgálata során.

Konfliktushelyzetekben a szexuális támadás elhárításának két leglényegesebb feltétele a potenciális áldozat bizalma a saját erejében, illetve a képessége arra, hogy hatásosan tudja alkalmazni a megfelelő lelki és fizikai védőeszközöket.

Azok a nők, akik például önvédelmi tanfolyamon vettek részt, Baurmann szerint, újra meg újra arról mesélnek, hogy „restellnek egy férfi ellen fizikailag védekezni — még akár csak kézzel is eltolni őket". Baurmann: „Az ilyen tanfolyamok leglényegesebb eleme a lélek és a test egységben való látbavetése. Ezért nem ér semmit az önvédelmi tanfolyamba való rövid beleszagolás, vagy a fogásoknak könyvből való kiolvasása." Ellenkezőleg — ugyanis a „gyakorlatlanul végrehajtott ellentámadás sok nőt hoz túlzott veszélybe".

Baurmann azt tanácsolja, hogy a nő esti program után ne üljön be egyedül több férfival autóba (akár ismeri őket, akár nem), hanem a legjobb, ha olyan emberekkel tart együtt, akiknek a segítségében biztos lehet. Csavargók esetében az is föltűnhet, hogy hiányzik a belső ajtókilincs vagy leszerelték a kibiztosító gombot.

Nyugat-Németországban sok olyan eszközt lehet kapni, mellyel a nők védekezhetnek a szexuális támadások ellen. Ilyen az éles hangú síp, a Shrill Alarm riasztókészülék a táskában, erős bűzanyagú sprayk, mint a mesterséges görényolaj, vagy izgató gázok, gázpisztoly és sok más egyéb. Az ilyen holmik Baurmann szerint hozzájárulnak ahhoz, hogy „félős nők azt higgyék, megvásárolhatták a biztonságukat".

Közben sok nő elfelejt öntudatos és óvatos lenni. És éppen ez a baj.

Vitatott radartelepítés

INTERNATIONAL Herald Tribune
Published with The New York Times and The Washington Post

A Szovjetunió lehetővé tette nyugati szakértők számára, hogy megtekintsék egy szigorúan titkos, hatalmas radarberendezését, amely — azt követően, hogy amerikai kémholdak több mint négy esztendővel ezelőtt fölfedezték — a fegyverzetellenőrzésről folyó vita középpontjába került.

A Reagan-kormányzat fenntartja azt az álláspontját, hogy a krasznojarszki radarállomásként ismert berendezés megsérti azt a szerződést, amelyet 1972-ben kötöttek a rakétaelhárító rendszerekről.

Az amerikai kongreszszusi küldöttség, amelyben három képviselő és négy, katonai kérdésekre szakosodott tanácsadó is helyet kapott, négy órát töltött a helyszínen (Novoszibirszk és a Bajkál-tó közötti térségről van szó), bejárva a radar két nagy építményét, a tizenegy emelet magas adóegységet és a harminc emelet magas vevőállomást. Mindkét építmény láthatólag még építés alatt áll, és messze van az üzembe helyezéstől.

Vizsgálódásuk után a küldöttség tagjai elmondták, hogy a látogatás tapasztalatai komoly kérdéseket vetnek föl a fegyverzetek megsértéséről folyó vitával kapcsolatban mind a szovjet, mind pedig az amerikai álláspontot illetően.

Az amerikai csoport több szovjet illetékessel elbeszélgetett, és a telephelyen kívül és belül több mint ezer fényképfelvételt készítettek. Ez volt az első eset, hogy nyugati szakembereknek megengedték egy olyan nagy szovjet radar megtekintését, amelyről azt tartják, hogy rakétaelhárító védelmi berendezés.

„Ez áttörés a nagyhatalmak viszonyában" — vélekedett Thomas J. Downey New York-i demokrata párti szenátor, a küldöttség vezetője. „A katonai glasznoszty kezdete" — jellemezte orosz kifejezést használva azt a nyilvánosságot, amelyet Mihail Gorbacsov szovjet vezető politikájával azonosítanak.

Downey, valamint a Szovjetuniót felkereső másik két képviselő, a Wisconsinból való Jim Moody és a Michiganből érkező Bob Carr egyaránt tagja annak a képviselőházi csoportnak, amely a genfi tárgyalásokat nyomon követi.

Az amerikai delegáció Washingtonban jelentést tett a látogatásról és beszámolt annak jelentőségéről.

A Reagan-kormányzat úgy véli, hogy a radart a Szovjetunió légterébe behatoló ellenséges rakéták követésére tervezik, végső soron tehát egy atomtámadás esetén az idejében elrendelendő riasztásra és — feltehetőleg — a rakéták, illetve a robbanófejek megsemmisítésének az elősegítésére. A rakétaelhárító rendszerekről kötött szerződés értelmében ez harcképességet jelent.

Bármelyik rendeltetésről — a korai riasztásról vagy a harcképességről — van is szó, ez sértené az úgynevezett ABM megállapodást, amelynek törekvése az, hogy korlátozza a támadó harcászati rakéták harcképtelenné tételére hivatott védelmi rakétarendszereket.

A Szovjetunió azt állítja, hogy a radar a műholdak pályára állításának nyomon követésére szolgál, és tagadja a szerződés megsértésének tényét.

Az állomásnak a közelmúltban történt megszemlélése komoly kételyeket vetett fel mindkét fél kijelentését illetően. A hatalmas, félig megépített szerkezet nem más, mint egy fázisos elrendezésű radar, vagyis különféle radarok, amelyek tandem elrendezésben működnek. Sugárnyalábját a mozgatható parabolaantenna-tányér helyett elektronikusan irányítják. Az Egyesült Államok és a Szovjetunió egyaránt ilyen szerkezeteket épít jelenleg.

Az építkezés részletei és a szovjet hivatalos személyiségek kijelentései arról tanúskodnak, a berendezés távol van attól, hogy a kozmikus követés valamennyi válfajára megfelelő legyen. Ugyanakkor úgy tűnik, a létesítmény nem egyéb, mint egy hatalmas, megerősített bunker, amely ahhoz kell, hogy egy atomháborúban rakétaelhárító csatát lehessen indítani.

A. R. Battista, a fegyveres szolgálat képviselőházi bizottságának tagja értékelve elmondta, hogy a berendezésnek „van bizonyos kozmikus irányító- és előrejelzőképessége, de nem valami jó".

A radarállomásra tett látogatást a Szovjetunió Tudományos Akadémiája és a Tudósok a Nukleáris Fenyegetés Ellen elnevezésű bizottság szervezte, tagjaik elkísérték az amerikaiakat Krasznojarszkba. Jevgenyij Velihov, a Szovjet Tudományos Akadémia elnöke, az amerikai delegációt elkísérő szovjet csoport vezetője elmondta, hogy az objektum megtekintésének engedélyezésére vonatkozó határozatot az SZKP Politikai Bizottsága hozta.

A szovjet hivatalos személyek először nem engedték meg fényképfelvételek készítését az építkezésen belül, később azonban lehetővé tettek egy fotókirándulást a két építményhez, jóllehet a fotózható helyiségeket a szovjet kíséret tagjai jelölték ki és a fotósétát szovjet hivatalos személyek felügyelték.

A HELYSZÍN

„Katonai glasznoszty kezdete"

Amerikai katonai szakértők szerint a fázisos elrendezésű radaroknak déli pontra van szükségük az északi féltekén a kozmikus nyomonkövetéshez. Ily módon képesek nyomon követni az Egyenlítő felett keringő objektumokat, mint például az amerikai Shuttle űrkomp vagy a Föld sarkkörei felett átrepülő objektumokat. (Az Egyesült Államokban a floridai Eglin légibázison működik hasonló űrmegfigyelő radar.)

Egy északi irányba felállított radar azon a szélességi körön, mint Krasznojarszk, „láthatná" a sarkkör felett elhaladó űreszközöket, de elvétené a déli irányba tartó műholdakat, mint amilyen például az amerikai űrkomp. Az irányzék azt mutatta, hogy a radart északkeleti irányba tájolták, amint ezt az amerikai hadügyminisztérium korábban már jelezte. Egy amerikai tanácsadó megjegyezte, hogy a radar elvétené az űrkompokat, és csodálkozott azon, miként tarthatják megfelelőnek a kozmikus nyomonkövetésre. Egy ott dolgozó szovjet hivatalos személy elmondta, hogy a többi szovjet radar is hasonló rendeltetésű, és a most épülő berendezésnek fontos hézagot kell eltüntetnie a teljes körű műholdkövetésben.

A katonai szakértőknek az Egyesült Államokban hónapokba telhet a fényképfelvételek elemzése, amíg megfelelően megalapozott véleményt mondhatnak a radar lehetséges képességeiről. A helyszínen ezenkívül tovább folyik az építkezés, még sok minden megváltozhat, amíg a berendezés működőképes lesz.

Egyesült Államok

Kiárusítás

Pénzéhes „hódítók"

A New York-i Fifth Avenue és az 57. utca sarkán fekvő patinás Tiffany-székház, a Citicorp világszerte ismert „csapott" tetejű központi épülete már japán tulajdon. A Doubleday kiadót és könyvesbolt-hálózatot nemrégiben egy nyugatnémet pénzcsoport vásárolta meg. A Smith and Wesson „ősamerikai" fegyvergyár Nagy-Britanniának termeli a profitot. A világhírű Pond's krém pedig már az Unilever holland vállalat nyereségét gyarapítja. A felsorolt példák csak elenyésző töredékét jelzik annak a tőkebefektetési és felvásárlási láznak, amely különösen az elmúlt két esztendőben söpört végig a nyugat-európai, japán és kanadai vállalatok, valamint beruházók körében az amerikai tulajdonszerzésre. Az USA-ra zúduló külföldi működő tőke felkavarta a kedélyeket az óceán túlsó partján, egyre több szó esik Amerika kiárusításáról

A hatvanas években még a francia Jean Jacques Servan-Schreiber kongatta meg kontinensünk nyugati része felett a vészharangot: „az amerikai tőke térhódítását nem lehet megállítani Nyugat-Európában, amely egy-két évtizeden belül a tengerentúli multinacionális vállalatok gyarmatává válhat." A nem minden alapot nélkülöző jóslat azonban nem vált be, s évtizedünkben „megfordult a szél": a külföldre jutó amerikai beruházások összege alacsonyabb, mint az Egyesült Államokban befektetett idegen tőkéké. Az amerikai vállalatok és pénzintézetek külföldi befektetéseinek együttes összege tavaly elérte az 1007 milliárd dollárt, ezzel szemben az USA-ban 1330 milliárd dollár külföldi tőke és értékpapír működik, illetve kamatozik. A drámai fordulatra természetesen nem véletlenül került sor. A dollár 1985 februárja és 1987 vége között csaknem 60 százalékot vesztett értékéből a vezető nyugati valuták „kosarához" képest. (Az amerikai valuta a legnagyobb mértékben a nyugatnémet márkával és a jennel szemben gyengült meg.) A „legyengült" dollár egycsapásra olcsóvá tette az Egyesült Államokat a külföldi beruházók számára, s a roham nem is váratott sokáig magára. Hirtelenjében olcsóvá lettek a külföldiek számára az amerikai ingatlanok, a gyárak és az üzemek, a kereskedelmi cégek, a síparadicsomok és a tengerparti üdülőközpontok. A tavaly októberi tőzsdeválság tovább növelte a külföldiek étvágyát, hiszen a részvényárfolyamok nagy mérvű zuhanása nyomán még olcsóbban kaparinthatták meg a kiszemelt vállalatokat. Jól jellemzi a kialakult helyzetet a vállalatfelvásárlási statisztika: 1986-ban a külföldi cégek 329 amerikai vállalatot kebeleztek be 23,3 milliárd dollár értékben, 1987 első tíz hónapjában 266 cég talált új gazdára 36,7 milliárdért.

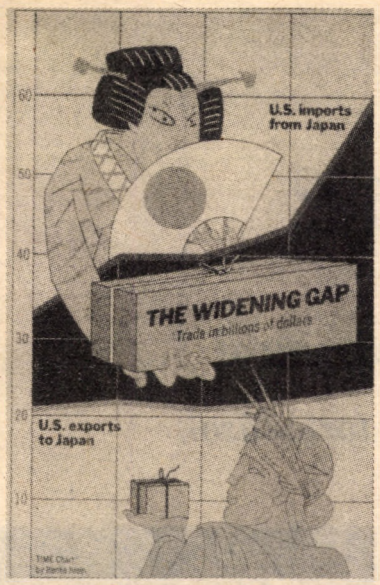
A legdinamikusabban ügyködő „bevásárlók" hírében a japánok állnak. A szigetország cégei és pénzintézetei nem csak pénzfiattatási okok miatt igyekeznek minél több tulajdont szerezni az Egyesült Államokban. Jogos a japán termelők és exportőrök félelme, hogy az USA-ba irányuló áruözönt egyszer csak jócskán le fogja lassítani az erősödő amerikai protekcionizmus. A törvényhozás egyelőre ellen tud állni az amerikai iparágak japánellenes protekcionista intézkedések meghozatalát követelő törekvéseinek, de ki tudja — hangoztatják Tokióban —, mi lesz az elnökválasztás után. Nagyobb biztonságot ad a japán cégeknek, ha termelőüzemekkel rendelkeznek az USA-ban, ha felvásárolnak és irányítanak volt amerikai cégeket. Ezzel egyrészről bizonyos fokig kivédhetik a protekcionista vádakat és a piacra jutást gátló esetleges intézkedéseket, másrészről az Egyesült Államokban folytatott termeléssel kikerülik és elkerülik a vámhatárokat.

Miközben az amerikai pénzvilág és a közvélemény a japán beruházási „hódítást" kíséri megkülönböztetett figyelemmel, a brit vállalatok invesztíciós tevékenysége az USA-ban még a japánokét is felülmúlja. Legalábbis ami az ütemet illeti. Nagy-Britannia ez idáig több mint 52 milliárd dollárt ruházott be az USA gazdaságába, s ebből az összegből 1986-ra 14, a tavalyi esztendőre pedig mintegy 25 milliárd dollár jutott. A British Petroleum 7,8 milliárd (!) dollárért vásárolta meg a Standard Oil részvényeinek 45 százalékát, s ezzel a „maradék" részvények is az angol cég tulajdonába kerültek.

Csaknem 45 milliárd dollár működő tőkével rendelkeznek a holland vállalatok az Egyesült Államokban. A holland forint is a dollárgyengülés egyik áldozatának tekinthető, ezért érthető, hogy a tulipán és a szélmalmok országának vállalatai igencsak élenjárnak az amerikai tőkeberuházásban. Az Unilever a Pond's megvásárlásával (3,1 milliárd dollárt fizetett ki a cégért) olyan iparágakba is „elkalandozott", amelyek korábban nem tartoztak tevékenységi körébe. A Pond's ugyanis több „márkás" cégnek is a tulajdonosa: többek között a Ragu nevű spagetti-öntetet gyártó nagyvállalatnak, valamint a Prince teniszütő-cégnek.

Nem tartoznak a kis beruházók közé a nyugatnémet, a kanadai és a francia vállalatok sem az amerikai piacon. A Hoechst vegyipari nagyvállalat 2,8 milliárd dollárért szerezte meg nemrégiben a Celanase céget, amely elsősorban poliészter-anyagairól híres. A kanadai „szomszédok" eddig több mint 20 milliárd dollár értékben szereztek részesedést, illetve tulajdonjogot amerikai vállalatokban és ingatlanokban. A francia Thomson elektronikai vállalatbirodalom 800 millió dollárt fizetett ki az RCA televíziós készülékeket gyártó részlegének a megvásárlásáért 1987-ben. A felvásárlás kegyelemdöfésül szolgált az amerikai tévégyártásnak, hiszen az utolsó nagyvállalat is külföldi tulajdonba került.

Hogy mennyire keresi az érvényesülési lehetőséget az Egyesült Államokban a külföldi működő tőke, azt jól jellemzi néhány olyan példa, amelyen még a gazdasági megrázkódtatásokhoz hozzászokott amerikaiak is fennakadtak és meglepődtek. Észak-Kaliforniában rövid idő alatt 300 jónevű borgazdaság került külföldi tulajdonba, Alaszkában pedig a japánok ellenőrzése alá került a halfeldolgozó ipar kétharmada. Nevada aranybányáiban egyre emelkedik a kanadai tőke- és tulajdonrészesedés. Az ausztrálok a bányaipart, a svájciak az élelmiszeripart „támadják" felvásárlásokon keresztül. Nem kis meglepetést keltett az a statisztika, amely szerint Los Angeles belvárosa kereskedelmi célú ingatlanjainak már 46 százaléka került külföldi tulajdonba. (Ugyanez az arány Houstonban 39, Minneapolisban 32, New York „szívében", Mannhattanen pedig 21 százalék.)

USA–JAPÁN EXPORT-IMPORT
A felvásárlás kegyelemdöfés volt

Az amerikai hatóságok egyelőre nem kívánják korlátozni a működő tőke beáramlását, az amerikai földön lévő külföldi tulajdon szaporodását. Azt ugyan elismerik, hogy igencsak felgyorsult a nem spekulációs jellegű tőke áramlása az Egyesült Államok irányába, de a működő tőke összegét egyelőre nem tartják veszélyesnek. Az USA bruttó nemzeti terméke (GNP) évi 4500 milliárd dollár, az országban tevékenykedő külföldi tőke ennek valamivel több mint egynegyede. Ezt az összeget az amerikai gazdaság 3—4 hónap alatt „állítja elő", tehát nemzetgazdasági méretekben nem rendkívüli. A tőzsdei és a vállalati, valamint az ingatlanszakemberek nem is elsősorban az összeg, hanem a dinamika miatt aggódnak. Miután Washingtonnak nem célja a dollár számottevő megerősítése, a logika és a gazdasági érdek azt diktálja, hogy az erős valutájú országok fokozzák amerikai beruházási és felvásárlási tevékenységüket. Néhány nyugat-európai cég nyereséges termelésének egy részét (cégalapítás vagy -felvásárlás révén) át akarja telepíteni az óceán túlsó partjára, az alacsony árfolyamú dollár ugyanis kiváló exportlehetőségeket kínál. S tulajdonképpen az ilyen gondolatok és tervek zavarják igazán az amerikai gazdasági köröket.

A hivatalos Washington igyekszik megnyugtatni az aggodalmaskodókat. Teszi ezt azért is, mert ez irányba kényszerítik politikai és gazdasági érdekei. Amennyiben korlátozná a külföldi működő tőke beáramlását, a külföldre irányuló amerikai beruházási tevékenység is hasonló fogadtatásban részesülne. S nem kis összegekről van szó a „másik" irányban sem. Egy esetleges korlátozás nem tenne jót az amerikai pénzpiacnak, hiszen a költségvetési és a külkereskedelmi hiány nagy részét a beáramló (nem működő) külföldi pénzekből fedezik.

Az előrejelzések szerint idén is folytatódik a külföldi tőke rohama az USA irányába, s belátható időn belül nem is lehet a láz csillapodásával számolni. Lawrence Brainard, a Bankers Trust vezető közgazdásza a Business Week hasábjain meglehetősen sötét jövőképet festett: „az évszázad végén lehet, hogy az USA rendelkezik majd a világ legkorszerűbb feldolgozóiparával, de az már nem amerikai tulajdonban lesz."

GARA SZABOLCS

EMLÉKEZTETŐ

Az esztendő első napjaiban a nemzetközi aranypiacon kisebb szenzációt jelentett, hogy hosszú szünet után hivatalosan nyilvánosságra hozták az 1985-ös szovjet aranytermelés számait. Esztendőkön át csak nyugati szakértők becslései alapján került a világstatisztikába a szovjet aranytermelés adatsora — most moszkvai közlés szerint 1985-ben 271 tonna volt a Szovjetunió aranytermelése. (A zürichi aranykereskedők a jelentéshez hozzáfűzték: 1984-ben mintegy 300, 1970-ben 202 tonna volt a szovjet termelés mennyisége. Adataik forrását nem jelölték meg — az International Financial Statisticsban, a Nemzetközi Pénzügyi Alap kiadványa különböző részadatokból összeállított adatsorában csak 1982-től és troy unciában, nem tonnában szerepelnek szovjet adatok.)

A Schweizerische Kreditanstalt, amely figyelemmel kíséri a világ aranyforgalmát, azt állítja, hogy a Szovjetunió és a többi szocialista ország 1987-ben összesen 320 tonna aranyat adtak el, a tekintélyes svájci pénzintézet szerint a következő években a szovjet aranyeladás várhatóan 300 tonna körül mozog majd. Érdekes, hogy a svájci bankemberek a világ legnagyobb aranytermelőjének, a Dél-afrikai Köztársaságnak az évi termelését 625 tonnában adják meg: holott más, hivatalos statisztikák évek óta 670—680 tonnáról adtak hírt. A zürichi szakértők leszögezik: a dél-afrikai termelés stagnál vagy éppen csökken, míg Ausztrália és néhány latin-amerikai ország (Brazília, Chile) mind nagyobb mennyiséget termel és küld piacra.

Figyelemre méltó az a svájci becslés, amelyet 1988-ra készítettek a szakértők, tekintetbe véve az utóbbi évek irányzatváltozásait. Az aranypiacon e becslés szerint 1400 tonnát az ipar használ majd fel, ebből nem kevesebb, mint 1100 tonnából ékszer készül. Újra kissé növekszik majd az érmék, érmek és medalionok verésére felhasznált arany mennyisége — ezt 250 tonnára becsülik. Újra — alkárcsak 1986-ban és 1987-ben — csökken majd az az aranymennyiség, amelyet a kormányok vásárolnak. (1986-ban 181, 1987-ben 150 tonna volt, 1988-ban a jóslás szerint 100 tonna lesz ez a mennyiség.)

Menedékjog

Európa bezár?

Törvények szigorával

Tilalmak és torlódások

Szinte idilli lenne a kép Bázel tornyaival és a Rajna vizén ringatózó úszó elbűvölő szállodával, ha a beavatott szemlélő nem tudná, hogy a horgonyra vetett hajó nem más, mint vízi menedékhely azoknak, akik a politikai menedékjog reményében szeretnék partra tenni lábukat a semleges ország földjén. Svájc azonban, akárcsak a legtöbb nyugat-európai ország, úgy döntött, hogy a jövőben szigorúbban alkalmazza a genfi konvenciónak a „menekült" ismérveire vonatkozó rendelkezéseit.

Ezek nem tesznek különbséget emigráns kivándorló és disszidens között. Az osztrák azilumtörvény szerint például menekült mindenki, akit „faji, vallási, nemzetiségi okokból, egy meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása vagy politikai érzületei miatt üldöznek, aki hazáján kívül található, és nincs abban a helyzetben, hogy hazája védelmét igénybe vehesse". Erre a keresett státusra várva múltja az időt a Rajnán az „Ursula" nyolcvan lakója is, bízván abban, hogy nem utasítják ki őket.

Európában ugyanis egyre gyakoribbak a bevándorlási törvény megszigorításáról szóló hírek. Norvégiából nemrégiben háromszáz, túlnyomórészt albán nemzetiségű jugoszláv munkásnak kellett hazatérnie, mivel az oslói kormány nem volt hajlandó menedékjogot adni nekik. A kitoloncolásról szóló határozatban nemcsak az játszott közre, hogy az albán nemzetiségű munkások érvényes jugoszláv útlevéllel utaztak: valószínűbb oknak látszik az, hogy Norvégiában az utóbbi időben több mint nyolcezer vendégmunkás keresett menedéket Nyugat-Európa más országaiból, ahonnan távozniuk kellett.

Határok és kapuk

Hogy megszaporodtak a kantonok országába kéredzkedők is, az abból is sejthető: Svájc az aranykapuban horgonyzó hajón kívül hasonló — igaz, szárazföldi — átmeneti fogadóhelyeket létesít Genfben, Chiassóban és a Bodentó partján fekvő Kreuzlingben. Január elsejétől csak 27, erre kijelölt határátkelőhelyen jelentkezhetnek beutazásra a menedékjogot kérő külföldiek. Svájcban jelenleg tízezer ilyen kérelmet tartanak nyilván — a legtöbbet a második világháború óta.

Ugyanennyien települtek be tavaly Dániába, az idén azonban már csak ötezer embernek adnak menedékjogot. A bevándorlási törvény szigorításának indoka: azok között, akiket valóban politikai okok miatt űztek el hazájukból, sokan vannak, akik a politikai menedékjog megszerzésével saját gazdasági gondjaikon akarnak enyhíteni. A dán Haladó Párt azt javasolta, hogy a menekültek befogadásáról referendum döntsön. Ezt tették egyébként a svájciak is: az ország lakossága tavaly áprilisban kéthármados többséggel helyeselte az új idegentörvényt. Ennek értelmében az „illegális beutazáson rajtakapott menekülteket" visszatoloncolják abba az országba, ahonnan érkeztek.

TÖRÖK EMIGRÁNSOK BRÜSSZELBEN
Eldobták útlevelüket és dokumentumaikat

A svájci hatóságok legújabb álláspontja az, hogy csak akkor lehet valakit átmenetileg befogadni, ha ezt humanitárius okok diktálják. Ha azonban az illető személyi biztonságának veszélyeztetése nélkül más országokban is tartózkodhat, akkor oda utasítják. Ezt a politikát az ENSZ-nek a menekültek ügyével foglalkozó főmegbízottja, az egyébként svájci Jean-Pierre Hocke is „túl korlátozónak" tartotta. Elisabeth Kopp svájci igazságügyminiszter éppen replikázott: „Minden illegális beutazóval közlik a menekültek befogadására kijelölt határátlépők helyét. Azt bizonyára mindenki belátja, hogy ezeket az embereket a szomszédos országokban nem fenyegeti veszély. Az elutasítottak egyébként pénzt kapnak, hogy hazájukban ismét beilleszkedhessenek."

Például az NSZK

Ilyen vagy olyan vonatkozásban hasonló lépésre szánta el magát többek között Franciaország, a Német Szövetségi Köztársaság, Belgium és Ausztria is. Ez utóbbi — a menekültek klasszikus országának számít, hiszen 1956 óta több mint négyszázezer politikai menekültet ismert el. A gazdasági bajokkal küzdő semleges országra az utóbbi időben azonban mind nehezebben elviselhető terhet ró a menekültek ellátása (egy év alatt több mint 580 millió schillingről van szó), Karl Blecha belügyminiszter ezért kénytelen volt bejelenteni, hogy Ausztria is szigorítja a menedékjog megadásával kapcsolatos gyakorlatát. A politikus a Die Presse című lapnak adott interjújában többek között leszögezte: „Egy rendes útiokmánnyal ellátott magyarnak vagy lengyelnek az utazási szabadság és a növekvő liberalizálás közepette aligha van esélye arra, hogy a genfi konvenció szerint menekültnek ismerjék el."

Miután az említett államok drasztikusan megszigorították beutazási rendeleteiket, a Német Szövetségi Köztársaság méginkább a menedékjogra áhítozók célországává vált. Az NSZK a Frankfurter Allgemeine Zeitung közlése szerint 1983-ban az Európában menedéket keresők 28,6 százalékát, 1984-ben 34,1 százalékát, 1986-ban viszont több mint felét fogadta be. Kohl kancellársága idején a nyugatnémet adófizetőknek több mint 12 milliárd márkájába került ezeknek a külföldieknek az eltartása.

Friedrich Zimmermann belügyminiszter legutóbb — érezhető aggodalommal a hangjában — utalt arra, hogy a menedéket kérőknek az NSZK-ba irányuló áradata változatlanul tovább tart. Számuk tavaly elérte a háromnegyed milliót. A Münchenben megjelenő Süddeutsche Zeitung nemrégiben riportot közölt azokról a magyar, csehszlovák és lengyel disszidensekről, akik a bajor fővárosban keresték az „arany Nyugatot". Amikor kifagytak a kapuzinerhölzli kemping fűtetlen sátraiból, ahol az anyák öt takarót raktak apró gyermekeikre, München polgármestere úgy döntött, hogy egy tornatermet is átmeneti szállásnak rendeznek be. Azóta csaknem annyian gubbasztanak a bordásfalak tövében, mint amennyien a svájci „Ursula" kajütjeiben. És vajon hány átmeneti szállást, lágert, panziót, szükséglakást foglalnak el azok, akik nyugatnémetországi jelenlétüket az NSZK alkotmánytörvényében következőképp rögzített menedékjognak („hazájukból elmenekült személyek azon joga, hogy idegen ország területén tartózkodhassanak anélkül, hogy saját államuknak kiadnák vagy távozásra kényszerítenék őket") köszönhetik.

A háromnegyedmillió menekültből mindössze 68 500-at ismertek el politikailag üldözöttnek és kaptak menedékjogot az NSZK-ban. 32 700 az úgynevezett kontingensemigránsok létszáma, azaz ennyi menekült befogadására vállalt kötelezettséget a Német Szövetségi Köztársaság. A legnagyobb csoportot alkotó úgynevezett „de facto emigránsok" táborában senki sem kapott — vagy nem is kért menedékjogot. Ők jogigény nélkül tartózkodnak az NSZK-ban. Negyvenezren hontalan külföldinek számítanak, mert az NSZK-ba megérkezve eldobták útlevelüket és dokumentumaikat, nehogy a hatóságok kinyomozzák hazájukat és oda küldjék vissza őket. Tizenhétezren pedig úgy élnek itt, hogy noha egy másik nyugati államban ismerték el menedékjogosultságukat, ezt az országot választották új hazájuknak.

A nyugatnémet belügyminisztérium szerint csak minden tizedik kérelmet ismernek el jogosnak (jelenleg több mint 160 ezer kérvényező sorsa még nem dőlt el véglegesen). Zimmermann szerint „elfogadhatatlan, hogy az NSZK-n kívüli gazdasági nehézségek, roszszabb életkörülmények bárkit is politikai menedékjog kérésére jogosítsanak fel". A kormány tavaly kétmilliárd márkát fordított külföldi menekültekre, az összeg legnagyobb hányadát, 1,2 milliárd márkát persze „de facto emigránsokra". A politikai menekültként elismertek kerültek a legkevesebbe, 400 millió márkába, míg azok, akiknek a kérvénye ügyében még nincs döntés, 580 millió márkával rövidítették meg az államot.

A szövetségi kormány a kiadások további növekedésével számol, jóllehet a háromnegyedmillió emigráns zöme a hatóságok megítélése szerint „gazdasági menekült". A düsseldorfi városi hatóságoknak csak az került harmincezer márkájukba, hogy repülőgépen hazaszállítsák azt a több száz jugoszlávot, akik a múlt év végén a munkavállalás reményében érkeztek az NSZK-ba. Baden-Württemberg bejelentette, hogy a jövőben menedékjogért folyamodó lengyel és magyar disszidenseket kiutasítják a tartomány területéről.

ECRE-javaslatok

A menekültek és száműzöttek ügyével foglalkozó európai tanács, az ECRE (European Consultation on Refugees and Exiles) a minap javaslatokat hozott nyilvánosságra egy egységes európai menekültpolitika megteremtése érdekében. A menekültek ellátásával foglalkozó negyvenöt nem állami szervezet dokumentuma hangsúlyozza: „Európának teljesítenie kell a menekültekre vonatkozó egyezményből adódó kötelezettségeit és ezen felül arányosan részt kell vállalnia a világ menekültgondjainak megoldásából." Kommentárjában a Neue Zürcher Zeitung sajnálatosnak tartja, „hogy még nem jött létre megállapodás arról a kérdésről, vitás esetekben vajon melyik állam köteles a menedékjog iránti kérelem elbírálására, megvitatására". A svájci lap szerint csak egy ilyen egyezmény életbe lépte után lehetne belebocsátkozni olyan esetek taglalásába, amikor ázsiai menekültek az őket először fogadó országból (például Törökországból vagy Pakisztánból) megpróbálnak Európába jutni.

Merthogy Európának is megvan a maga baja: csak a Közös Piac tagországaiban négymillió, nem EG-tagállamból érkezett vendégmunkás van, ám a társadalom peremére szorult, okmányok híján bújkáló és csak feketemunkát vállaló emigránsokról szinte lehetetlen pontos kimutatást készíteni.

JUHANI NAGY JÁNOS

Egyesült Államok

Választási pénzügyek

Magáncsekk és az állam

Az ellenőrzés mechanizmusa

Az amerikai választási harc nem csak politikai, hanem gazdasági, elsősorban pénzügyi küzdelem is a jelöltek között. A Fehér Házhoz vezető út dollárral van „kikövezve".

A választási pénzügyek igen fontos részét jelentik a kampánynak, s ennek megfelelően nagy nyilvánosságot is kapnak. Ugyanakkor igen szigorú törvények szabályozzák. Az újságok hétről hétre közlik, hogy a jelöltek választási kasszájában mennyi pénz folyt be, s ki hogyan áll anyagilag. (Az esélyekről meglehetősen pontos képet lehet alkotni a választási alapra befolyt összegek nagyságából.)

ARCHÍV KÉP: VÁLASZTÁSI GYŰLÉS A SZILÍCIUM-VOLGYBEN
A Fehér Házba vezető út dollárokkal van kikövezve

Ezerdolláros határ

Az amerikai „választási kiskáté" szerint az elnökjelöltségért folyó harc résztvevőinek általános szabályként három dologra kell megkülönböztetett figyelmet fordítaniuk. Először: minél több időt töltsenek gazdag és jól ismert — lehetőleg New York-i és kaliforniai — személyiségek társaságában. Másodszor: a választási kampány céljaira beérkezett adományok csekkjeit állítsák szigorú ábécé sorrendbe, nehogy a Szövetségi Választási Bizottság (FEC) az ellenőrzés során valami szabálytalanságot fedezzen fel. Harmadszor: igyekezzenek minél több törvényes kibúvót találni választási pénzügyeik számára.

Mind a demokrata, mind pedig a republikánus párt részéről ötnél több politikus vesz részt idén az elnökjelöltségért folyó küzdelemben. A hónapok múlásával ez a szám fokozatosan csökken majd, hiszen az esélyek és a választási kassza megcsappanása többeket kényszerít majd a porond elhagyására. De addig igencsak nagy összegek kerülnek elköltésre. A választási kampány ugyanis nem akkor kezdődött, amikor a jelöltek bejelentették, hogy szorítóba szállnak a Fehér Ház „Ovális irodájáért". Mielőtt ez a bejelentés megtörtént volna, összeállt a kampánycsapat.

Egy-egy elnökjelölt mögött többszáz fős „hadsereg" áll: ügyvédek, pénzügyi és marketing szakemberek, politikusok, hivatalnokok, biztonsági személyzet stb. (Érdemes megjegyezni, hogy győzelem esetén a „csapat" tagjainak többsége komoly beosztásokhoz, jó hivatalokhoz jut. Évszázados tapasztalat szerint az elnökké választott jelölt így „jutalmaz".)

A kampánycsapat hónapokkal a jelöltség bejelentése előtt már irodákat bérel, telefon- és telexvonalakat szereltet be, számítógépek tucatjait bérli, címlistákat állít össze, repülőjegyeket vásárol, szórólapokat nyomtattat — egyszóval teljes üzemmel működik. S már ebben az időszakban temérdek pénz szükségeltetik, hiszen az előírások szerint mindenért azonnal kell fizetni, egyetlen vállalat sem nyújthat hitelt szolgáltatásaira. Nem mindegy tehát kit választanak a jelöltek, vagy a majdani jelöltek kampánymenedzsernek.

Költségvetési támogatás

A választási törvények szerint magánszemélyek legfeljebb ezer dollárt (a házaspárok ennek kétszeresét) adhatnak közvetlen támogatásként a választási harc valamelyik résztvevőjének. Bush a republikánusok jelenleg legesélyesebb elnökjelöltje, igencsak sok gazdag pártfogóval rendelkezik. A legutóbbi adatok szerint az alelnök választási kasszája „utcahosszal" (értsd 8—10 millió dollárral) vezet vetélytársaiéval szemben.

Nem panaszkodhat az anyagiakra az ugyancsak republikánus színekben küzdő Robert (Bob) Dole sem: a szenátor éveket töltött el a „felsőház" pénzügyi bizottságában, így a jelentősebb amerikai cégek vezetőinek legalább a felével közelebbi ismeretségbe került. Bushnak és Dolenak nincsen különösebb gondja a kampányfinanszíroztatással, a többi jelöltnek viszont jó pénzügyi szakemberekre van szüksége.

Bruce Babbit demokrata pályázó a gazdag chicagói tőzsdést, Richard Dennis választotta ki adománygyűjtő menedzserének. Az ugyancsak demokratapárti Dukakis kormányzó pénzügyeit pedig a Harvard egyetem sikerembere, Robert Farmer intézi. Gore szenátor választási kasszáját Nathan Landow washingtoni „ingatlankirály" vezényli. Az elnökválasztási kampány résztvevői, és a pénzügyi igazgatók számára aranyszabály, hogy minél többször látogassanak el New York államba és Kaliforniába.

A tapasztalatok szerint választási célokra ebben a két államban lehet a legtöbb pénzt „leszívni". 1984-ben például az 500 dollárt meghaladó választási adományok egyharmada ebből a két államból származott. Jól „fizet" Texas és Florida is. Négy esztendővel ezelőtt ez a négy állam fedezte a jelöltek választási költségeinek 49 százalékát, miközben az Egyesült Államok lakosságának csak 29 százaléka él ezekben a szegénynek nem mondható szövetségi államokban.

Az amerikai vállalatok is részt vesznek közvetlen és közvetett módon a számukra megfelelő jelölt anyagi támogatásában. Nem ritka, hogy repülőgépet biztosítanak a kampánykörúthoz, fedezik a szállodaköltségeket, s készpénzben is kifejezik szimpátiájukat. (A választási célokra fordított egyéni és vállalati adományok összege leírható az adóból.)

Szigorú szabályok rendelkeznek arról, miként vehetik igénybe az elnöki székre pályázók az állami költségvetés támogatását. A kincstár besegít, de nem korlátlanul. Minden magánszemélytől érkezett dollár mellé a kincstár is odateszi a sajátját de ez „donoronként" nem haladhatja meg a kétszázötven dollárt. (Minden ezerdolláros adomány mellé tehát a költségvetéstől 250 dollár igényelhető, egy kétszáz dolláros magáncsekk mellé viszont ugyanennyi jár az „államtól".)

Fontos rendelkezés, hogy aki igénybeveszi a költségvetési támogatást, annak a saját választási büdzséje összességében nem haladhatja meg a 28 millió dollárt. (Az a jelölt, aki nem tart igényt a kincstári pénzekre, túllépheti a 28 milliós határt. A választási gazdaságtan azonban azt bizonyítja, hogy érdemes a magánhozzájárulásokat állami pénzzel kiegészíteni. 28 millió dollár eléréséhez „magánúton" ugyanis 28 ezer, egyenként 1000 dolláros, vagy 280 ezer százdolláros hozzájárulásra van szükség, s ennek az összegnek a befolyására nincsen garancia.)

Miután a választási küzdelemben állami anyagi eszközök is igénybe vehetők, meglehetősen szigorú a választási kasszák ellenőrzése, elszámoltatása. S itt van jelentősége a magánszemélyek adományozta összegek csekkjei pontos összeállításának. A FEC ugyanis megkülönböztetett figyelmet fordít a bizonylati fegyelemre. A csekkeket ábécé sorrendbe kell rendezni, másolatot kell róluk készíteni, fel kell tüntetni az adományozó nevét, címét és még számos adatot. Rendnek kell lennie, mert amennyiben a FEC kifogásolja a „könyvelést", a költségvetés nem fizet.

A Szövetségi Választási Bizottság nagyon szigorúan veszi az ezerdolláros felső határt. A jelölt magánszemélyektől nem is fogadhat el ezen felüli összeget, illetve az ezer dolláron felüli részt vissza kell küldenie. S miután a sajtó is árgus szemekkel figyeli a választási pénzügyeket, az elnökjelöltek nem kockáztatnak. (Január második felében a Miami Herald — amely annak idején Gary Hart és Donna Rice viszonyát verte nagydobra, azzal vádolta a volt szenátort, hogy az 1984-es és az idei választási kampányban Stuart Karl kaliforniai üzletembertől több, ezerdolláros csekket is elfogadott. A szenátor és választási stábja tagadja a Miami Harald értesülését, de nem lehetetlen, hogy a FEC vizsgálatot indít.)

A „dollártakaró"

A kampány során a nyilvánosság előtt nemcsak a bevételekről, hanem a kiadásokról is sok szó esik. A választópolgár képet alkothat magának, „mennyibe is kerül az elnökség". Elméletben legfeljebb 28 millió dollárba, de a gyakorlat szerint sokkal többe, hiszen sok jelölt esetében a választók „megdolgozása" éveken, évtizedeken át tart. S az elnökjelöltek pénzügyi mérőórája csak a hivatalos kampányidőszakban „ketyeg", két elnökválasztás között nem. Pedig akkor is sokat kell fordítani a majdani szavazatok megszerzésére, a bizalom elnyerésére, illetve fenntartására.

A választási hadjárat idején az elnökjelöltek anyagi helyzetük lehetőségei szerint költenek televízió és újsághirdetésre. Főműsoridőben a televíziós állomások egy harminc másodperces hirdetésért 200 000 dollárt is elkérnek. Sokba kerülnek a választási gyűlések terembérei, valamint az elengedhetetlen kellékek: a kalapok, a konfettieső, a fényképes táblák és a gombjelvények. Ugyancsak sok pénzt visz el a címlisták összeállítása, a számítógépek működtetése, a postaköltség, s nem utolsó sorban a stáb fizetése. A februári iowai és New Hampsire-i előválasztásokkal megkezdődött az „éleslövészet" az elnökjelöltek küzdelmében. A törvény 780, illetve 465 000 dollár kampányköltséget engedélyezett a jelöltek számára ebben a két államban.

Ami az előcsatározások pénzügyi oldalát illeti, a republikánus oldalon Bush és Dole, a demokrata szárnyon Dukakis gondtalanul állhatott rajthoz. A többi jelölt viszont csak addig nyújtózhat, ameddig dollártakarója ér. A beszédírók, a programszervezők, a propagandaszakemberek mellett nagy feladatok várnak a választási csapatok közgazdászaira és pénzügyi szakértőire is. Az Egyesült Államok következő elnöke — akárcsak elődeinek többsége — ugyanis minden bizonnyal sokat köszönhet majd választói bizalma mellett „kampánygazdászai" ügyességének.

GARA SZABOLCS

Balkán-félsziget

Közös asztalnál

Hatos külügyminiszteri értekezlet

Történelmi visszapillantás

Belgrádban február 24. és 26. között megtartják a hat balkáni állam, Albánia, Bulgária, Görögország, Jugoszlávia, Románia és Törökország külügyminiszteri találkozóját. Napjaink eseménydús nemzetközi életében ez nem lenne különösebben érdekes hír, ha nem olyan térségről esne szó, amelynek népei történelmünk során gyakrabban háborúztak, mint tárgyaltak és többször vitatkoztak, mint ahányszor egyetértettek.

Ellentétek hálója

A Balkán bonyolult társadalmi-történelmi és geopolitikai egység is. Földrészek, politikai és katonai tömbök, ellentétes érdekek, különböző kultúrák, nemzetiségi és etnikai problémák érintkezési helye. A hat ország nemzetközi helyzete más és más. Az értekezlet résztvevői közül Jugoszlávia el nem kötelezett, Albánia tömbön kívüli, Bulgária és Románia a Varsói Szerződés, Görög- és Törökország pedig a NATO tagja.

Belgrádban most, a nemzetközi légkör általános javulásának idején, közel 43 esztendővel a második világháború befejezése után először ül közös tárgyalóasztalhoz a térség minden országának külügyminisztere, hogy kötetlen véleménycserét folytasson a sokoldalú államközi együttműködés elveiről, lehetőségeiről és útjáról-módjáról.

A találkozó létrehozását Jugoszlávia kezdeményezte. Amikor tavaly áprilisban Raif Dizdarevics akkori szövetségi külügyminiszter indítványozta megtartását, kevesen bíztak abban, hogy ilyen rövid idő alatt sikerül „összehozni" és minden érdekelt részt vesz majd rajta.

Az elmúlt évtizedek során minden ilyen próbálkozás kudarcba fulladt. A kételkedők most is utalnak rá: Tirana hosszú ideje azt a nézetet vallja, hogy a közös megbeszélések csak a nagyhatalmak malmára hajtanák a vizet. Felvetették, hogy Ankara sem fogadhatja kedvezően a javaslatot, tekintettel a Ciprus és az Égeitenger körüli török—görög vitára. Szófia elutasító válaszát is jósolgatták, mivel mind Jugoszlávia, mind Törökország bírálja a nemzetiségekről vallott bolgár álláspontot. Hivatkoztak a Koszovo körüli albán—jugoszláv feszültségre, Athén és Tirana nemzetiségi és egyéb nézeteltéréseire. Szinte egyetlen kommentárból sem hiányzott az a megállapítás, hogy ha tető alá hozzák is a tanácskozást, a kétoldalú megoldatlan problémák felvetése óhatatlanul alá fogja azt aknázni.

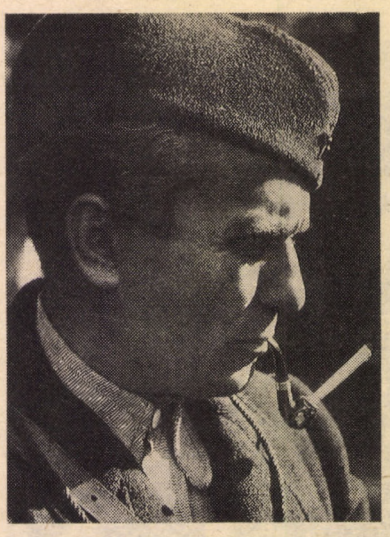
Belgrád ezért olyan megoldást keresett, amely biztosítja e veszély elhárítását. Így született meg az az elgondolás, hogy a találkozón ne foglalkozzanak kétoldalú témákkal, hanem csak a többoldalú együttműködéssel. A napirend nem lesz kötött és nem várható formális együttes határozat sem.

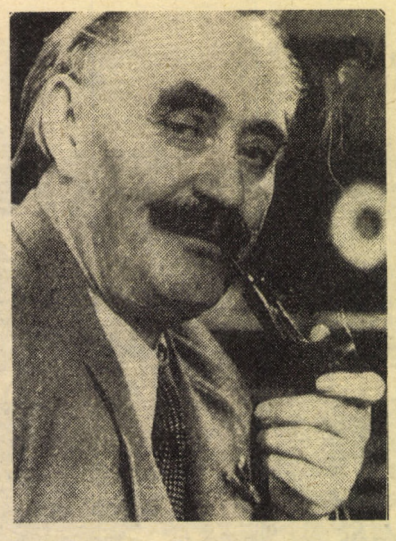
Az előkészítő megbeszélések során a résztvevők egyetértésre jutottak abban, hogy Belgrádban a plenáris üléseken bilaterális problémákat nem vetnek fel. Ezekről csak a miniszterek négyszemközti eszmecseréin lehet (és minden bizonnyal lesz is) szó.

Érdekes, hogy a balkáni országokban — köztük Jugoszláviában is — hosszú éveken át az a nézet uralkodott, hogy először az egymás közti vitákat kell rendezni, a kétoldalú kapcsolatokat kell erősíteni, s ha ez sikerül, akkor lesz érdemes tárgyalóasztalhoz ülni. Most a fordított megközelítés érvényesül.

Budimir Loncsar jugoszláv külügyminiszter — akit nemrég iktattak be tisztségébe az államelnökség elnökévé választott Raif Dizdarevics utódaként — február 23-án várja öt kollégáját Belgrádban. A következő nap kezdődő találkozón három együttes tanácskozást tartanak. A végén közös közleményt (nem határozatot) hoznak majd nyilvánosságra. A plenáris ülések közötti időt a miniszterek négyszemközti véleménycseréi töltik ki.

A konferencia összeülése kapcsán ezekben a napokban gyakran emlékeznek az utóbbi évtizedek megvalósulatlan balkáni terveire, kezdeményezéseire. A második világháború után Jugoszlávia különösen a szomszédos Albániához és Bulgáriához igyekezett közeledni. 1946 második felében Belgrád és Tirana között a két ország közös gazdasági intézkedéseiről több olyan szerződést kötöttek, amelyek jugoszláv részről egyoldalú kötelezettségvállalásokat is tartalmaztak. Belgrád túltette magát a háborús időszakon, amikor a cári Bulgária, a náci Németország csatlósaként megszállta Jugoszlávia egyes területeit. Támogatta a bolgár munkáspárt (kommunisták) harcát az erős polgári erőkkel szemben. Belgrád, Szófia és Tirana között szoros együttműködés alakult ki, amely már odáig ment, hogy konkrétan tervezgetni kezdték a három ország közös szövetségi államba való egyesítését. A jugoszláv—bolgár együttműködés legeredményesebb szakasza akkor kezdődött, amikor 1945 novemberében Georgi Dimitrov került a bolgár Munkáspárt és a bolgár kormány élére. Dimitrov 1946-ban nyilvánosan támogatta a jugoszláv—bolgár államszövetség létrehozásának gondolatát. Tito és Dimitrov 1947. július 30.—augusztus 1-jei bledi tárgyalásai megnyitották az utat a föderáció előtt. Négy hónappal később Várnában aláírták a két ország barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződését. Jugoszlávia lemondott a békeszerződésben rögzített 25 millió dolláros jóvátételről.

ARCHÍV KÉPEK 1944-BŐL: JOSZIP BROZ TITO ÉS GEORGI DIMITROV

Jugoszlávia lemondott a 25 millió dolláros jóvátételről

1947: döntés Bledben

Dimitrov 1948 januárjában közzétette elképzelését a föderációról, illetve a balkáni és Duna-medencei népek konföderációjáról (akkor már beleértve Görögországot, Csehszlovákiát és Lengyelországot). Tito beleegyezett abba, hogy Tirana kérésére két hadosztályt Albániába küld, mert Görögország igényt támasztott Epirusz albániai részére.

1948. február 10-én Sztálin a Kremlbe rendelte a bolgár és jugoszláv párt Dimitrov, Kolarov és Kosztov, illetve Kardelj, Gyilasz és Bakarics összetételű küldöttségét, s nehezményezte a jugoszláv—bolgár szövetségi egyezmény megkötését. Ellenezte a népi demokratikus országok föderációját és vámunióját. Bírálta a két párt vezetőit, hogy előzőleg nem tanácskoztak a Szovjetunióval.

Ugyanakkor érdekes módon sietette a jugoszláv—bolgár föderáció tervének megvalósítását, holott ezt 1945-ben Churchill brit miniszterelnökkel együtt helytelenítette. A jugoszláv KP Politikai Bizottsága 1948. március 1-jei ülésén elutasította a bolgár—jugoszláv föderáció mielőbbi tető alá hozására tett javaslatot, mert úgy látta, hogy „kapcsolatunk a Szovjetunióval az utóbbi időben zsákutcába jutott".

Ez lett a sorsa a második világháború utáni legjelentősebb és azóta is legtöbbet emlegetett balkáni kezdeményezésnek...

1957 óta

Aztán változott az európai és a világhelyzet. És ez érthetően a Balkánon is tükröződött. 1953-ban két NATO-tagállam, Görögország és Törökország, valamint Jugoszlávia barátsági és együttműködési szerződést kötött, amelyet 1954-ben kölcsönös segélynyújtási egyezménnyel egészítettek ki. Később ezeket a megállapodásokat semmisnek tekintették.

A teljesség igénye nélkül emlékeztethetünk arra, hogy 1957-ben Chivu Stoica akkori román kormányfő felvetette a balkáni atomfegyvermentes övezet létrehozásának gondolatát, és egyben szorgalmazta az együttműködés szorosabbra fűzését. Ezt a tervet később a Szovjetunió többször is felelevenítette. Aztán Todor Zsivkov, a Bolgár KP KB főtitkára javasolta a balkáni csúcstalálkozó megtartását, sőt a párt legutóbbi kongresszusán egy új típusú kapcsolatrendszer kereteit is felvázolta. Andreasz Papandreu görög miniszterelnöknek sikerült elérnie, hogy 1984-ben Athénban szakértői konferenciát tartottak a Balkán atommentes övezetté nyilvánításának témájáról, de hamarosan kiderült, hogy a helyzet akkor még nem érett meg egy ilyen jellegű, átfogó szerződés megkötésére.

Javuló légkör

A legutóbbi években a nemzetközi légkör javulásával párhuzamosan e térség fővárosaiban is megindult bizonyos kedvező változás. Papandreu szófiai látogatásakor bolgár—görög közös nyilatkozatot írtak alá a barátságról, jószomszédi kapcsolatokról és együttműködésről. Athén ugyancsak barátsági és együttműködési szerződést kötött Bukaresttel is. Albánia és Görögország megszüntette egymással a négy évtizede tartó hadiállapotot. A nézeteltérések ellenére megépült Titograd és Shkodra között a vasútvonal és folyamatosan bővül a jugoszláv—albán kereskedelem. Nemrég sor került a görög és török kormányfői találkozóra.

Külön érdeklődés kíséri Peis Malile albán külügyminiszter részvételét, hiszen Tirana évtizedeken keresztül elvben elzárkózott attól, hogy bármiféle együttműködést kialakítson a külvilággal, köztük közvetlen szomszédaival is. Most viszont hivatalos nyilatkozatában hangsúlyozta, Albánia azzal a szándékkal képviselteti magát a találkozón, hogy hozzájáruljon a térség államai megértésének és együttműködésének erősítéséhez, s üdvözölni fog minden olyan építő kezdeményezést, amely a béke, biztonság és együttműködés ügyét szolgálja.

Ilyen közvetlen előzmények után ülnek le a közös tárgyalóasztalhoz a belgrádi Száva kongresszusi központban a balkáni országok külügyminiszterei.

A hat külügyminiszter ezúttal először tárgyal együttesen olyan kérdésekről, amelyek összekötik, nem pedig szétválasztják országaikat. Már egymagában az is siker, hogy a párbeszéd megkezdődik.

MÁRKUS GYULA

Deficitháló

Amerikai kilátások

Az amerikai tévék különös figyelmet fordítanak az ország gazdasági helyzetének alakulására, a konjunktúra „hőfoka" ugyanis szorosan összefügg saját pénzügyi helyzetükkel. Ismeretes, hogy az óceán túlsó partján a tévétársaságok többségének gazdálkodását döntő mértékben a hirdetések sugárzása alakítja: a több reklám nagyobb bevételt és nyereséget jelent, a hirdetők számának csökkenése viszont kedvezőtlenül befolyásolja az üzleti alapon működő tévék pénzügyi eredményeit. Idén nincsen gond a műsoridő „kiárusításával", hiszen az elnökjelöltek, valamint az olimpiai játékokat támogató cégek hirdetései komoly bevételt jelentenek. (Érdemes megjegyezni, hogy főműsoridőben egy harminc másodperces „üzenet" 200—450 000 dollárba kerül.)

A vállalatok és a lakosság többségét persze elsősorban az idei esztendő gazdasági kilátásai foglalkoztatják, s az Egyesült Államok gazdasági partnerei is az ország 1988. évi teljesítményére figyelnek. A gazdaságkutató intézetek, a bankok elemzései túl derűlátónak ítélik meg a kormány idei „jóslatait", véleményük szerint a tavalyi év felemás gazdasági eredményei nem támasztják alá a „kincstári" optimizmust.

Tavaly az Egyesült Államok gazdasági növekedése (GNP) 2,9 százalék volt, az adminisztráció 1988-ra 2,4 százalékos növekedést vár. A gazdaságkutató intézetek többségének véleménye szerint a GNP-bővülés jó esetben el fogja érni a két százalékot, de inkább alacsonyabb emelkedésre lehet számítani. A vállalati és a magánfogyasztói kereslet idén szűkülni fog, hiszen a bérek emelkedése várhatóan idén is elmarad az infláció ütemétől. Tavaly az infláció 4,4 százalékos volt, számottevően magasabb az 1986. évi 1,1 százalékos pénzromlásnál. A bérek növekedése ugyanakkor nem haladta meg országos szinten a 2,5—3 százalékot. Ami az idei inflációs kilátásokat illeti: a hivatalos előrejelzések szerint 4,3 százalék lesz. Az amerikaiak viszont már az első negyedévben magasabb áremelkedést tapasztalnak.

Az USA gazdaságának elemzői rámutatnak, hogy az idei év teljesítménye az adminisztráció számára különösen fontos, hiszen 1988 választási esztendő. Nem véletlenül hangzik el Washingtonban annyiszor, hogy az országban immár 60 hónapja tart a gazdasági fellendülés. Való igaz: több mint öt éve a GNP mindig nullán felüli értéket mutatott. Ennek a fellendülésnek azonban igen nagy ára volt, nevezetesen a hatalmas költségvetési hiány, a duzzadó kereskedelmi mérlegdeficit és nem utolsósorban a külföldi adósságok állományának a gyors bővülése. Különösen ez utóbbi aggasztja a közgazdászokat, akiknek véleménye szerint „az USA egy időzített bombán ül, s a robbanássorozat a kilencvenes évek elején veszi majd kezdetét".

Az elmúlt öt évben az Egyesült Államok nemzetgazdasági szinten többet fogyasztott, költött, mint amennyit megtermelt. A keletkezett szakadékot a külföldről beáramlott pénzek hidalták át: a szövetségi kormány államadóssága a tavalyi pénzügyi év végén 2354 milliárd dollár volt, ebből a külföldi adósságok részesedése 270 milliárd dollár. (Jól jellemzi az államadósság mértékét, hogy annak összege az USA dollárban számított bruttó nemzeti termékének 52 százalékával volt egyenlő. Adósságaira az USA 1987-ben 23,5 milliárd dollárt fizetett ki kamatként külföldieknek.)

AMERIKAI AUTÓ JAPÁN EXPORTRA

A robbanássorozat a kilencvenes évek elején veszi kezdetét

A külföldi adósságok nagyobb arányú visszafizetése a következő évtized elején kezdődik meg. A Philip Brothers tőzsdei cég vezető közgazdászának véleménye szerint az „időzített bomba" robbanása a lakosság számára megrázó lesz: az adósságok törlesztése ugyanis magával hozza a belső fogyasztás mérséklésének kényszerét és így az életszínvonal várhatóan néhány éven át csökkenni, jó esetben pedig stagnálni fog.

Az „utca embere", a külföldi látogató számára az amerikai gazdaság erőtől duzzadónak tűnik. A párját ritkító kínálattal csábító áruházak, a számtalan új termék, a rengeteg vásárló, az örökké zsúfolt éttermek, a korszerű gépkocsik folyama és az építkezési láz erős gazdaság, jelentős vásárlóerő benyomását kelti. A felszín alatt azonban (makrogazdasági szinten) mást mutat a kép. Az újságok nem győzik figyelmeztetni az államháztartás számára az építkezési láz állandóan vásárló lakosságot, hogy mérsékelje beszerzéseit, hiszen már több évre előre el van adósodva. A termelő és szolgáltató vállalatok ugyanakkor a fogyasztás növelésére ösztönzik a lakosságot, hiszen számukra a forgalom bővülése jelenti a nagyobb nyereséget.

Ennél nagyobb gondot jelent az államháztartás számára a költségvetés tartós hiánya, amelyet részben ugyancsak külföldi pénzekkel egyenlít ki Washington. Az elmúlt költségvetési évben a deficit a korábbi 220-ról 150 milliárd dollárra mérséklődött, de még mindig elviselhetetlenül magas. A tervek szerint a büdzsé hiánya idén 146,7 milliárd dollár lesz. (A költségvetési hiány kényszerű lefaragása elsősorban az egészségügyi és a szociális kiadások csökkenését hozza magával.)

Az Egyesült Államok külkereskedelmi mérleghiánya 1987-ben minden korábbi rekordot megdöntött, s elérte a 171 milliárd dollárt. (A tavalyi év volt az ötödik egymást követő „deficites" esztendő. 1982-ben a külkereskedelmi mérleg hiánya „csak" 38,4 milliárd dollár volt.) Pedig a „papírforma" szerint tavaly a dollár újabb értékvesztése miatt jelentősen kellett volna csökkennie a hiánynak. Két esztendő alatt a dollár több mint 50 százalékot vesztett értékéből a vezető nyugati valutákhoz képest, ez azonban nem hozta magával az import növekedési ütemének jelentős csökkenését. Tavaly is özönlött a külföldi termék az USA-ba. Az importcikkek döntő többségének ára távolról sem emelkedett olyan mértékben, ahogy azt az egyes nemzeti valuták erősödése megkívánta volna, az exportőrök és a termelők ugyanis a piaci részesedés megtartása érdekében mozgósították önköltségcsökkentő termelési tartalékaikat, s hajlandók voltak átmeneti áráldozatokat is hozni.

Washington — amely egyébként a tisztességes szabadkereskedelem hívének vallja magát — véleménye szerint az „igazi" gondot nem az import bővülése, hanem a gyenge exportteljesítmény jelentette és jelenti. Pedig a gyenge dollár elméletben kedvez a kivitelnek. Az elmélet azonban tavaly sem vált valósággá: az amerikai termékek jelentős részének magas az ára, a versenyképességet rontják a tetemes termelési költségek.

Az amerikai gazdaság napos oldalán található a munkanélküliség alakulása. Tavaly a munkaképes lakosság 5,8 százaléka volt állástalan, s idén sem várható az álláskeresők számának növekedése. A Reagan-kormányzat a kamatok sokak által követelt növelését azért sem hajlandó megvalósítani, mert a kamatlábak emelése az infláció fokozódása mellett a beruházások visszaeséséhez, s ezen keresztül a munkanélküliség növekedéséhez vezethet.

Kényes pontja az amerikai gazdasági és közéletnek az adók kérdése. A nyolc éve tartó adóemelésstop is okolható a költségvetési deficit kialakulásáért.

Az előrejelzések szerint a gazdaság húzóágazata az idén a mikroelektronika, a repülőgépgyártás és a biotechnika, valamint a vegyipar lesz. A „hagyományos" válságiparágak (kohászat, hajóépítés stb.) mellett továbbra is gyengélkedik a gépgyártás és az autóipar, viszont folytatja erőteljes fejlődését a szolgáltatási ágazat.

A vállalatok ebben az ellentmondásos helyzetben nem tehetnek mást, mint csökkentik az önköltséget, alkalmazkodnak a mindenkori piaci viszonyokhoz és az új beruházások helyett a termelés korszerűsítésébe fektetnek pénzt. Egy országos felmérés szerint az amerikai vállalati vezetőknek csak egyharmada számít recesszióra, a kétharmada optimista és a cégeredmények mérsékelt javulásával számol. Nem tartják kizártnak, hogy a dollár idén még 5—10 százalékot veszít erejéből, ez pedig egyértelműen az exportnak kedvezne. Ugyanakkor aggódnak, hogy a külföldi versenytársak mind több termelő vállalatot alapítanak az USA-ban, mert ezzel egyrészről kikerülik a vámhatárokat, másrészről pedig amerikai értékesítésük alakulását nem befolyásolja a dollár árfolyamának változása.

GARA SZABOLCS

EMLÉKEZTETŐ

Ritkán ugyan, de szó esik az Egyesült Államok őslakóiról, a tulajdonképpen kíméletlenül kipusztított indiánokról is. Ügyeiket a washingtoni belügyminisztériumban tevékenykedő Bureau of Indian Affairs intézi, lélekszámukról hivatalos összesítés legutóbb akkor jelent meg, amikor nyilvánosságra hozták az 1980-as népszámlálás adatait. Ám a minap érdekes összefoglalás jelent meg róluk egy 1988-as amerikai évkönyvben, azzal a bevezetéssel, hogy számuk a népszámlálás időpontjában 1 534 000 volt.

1988-ban a következő államokban volt indiánrezervátum (államonként egy vagy több): Alaszka, Arizona, California, Colorado, Florida, Idaho, Iowa, Kansas, Louisiana, Maine, Michigan, Minnesota, Mississippi, Montana, Nebraska, Nevada, New Mexico, New York, North Carolina, Nort Dakota, Oklahoma, Oregon, South Dakota, Utah, Washington, Wisconsin, Wyoming — azaz huszonhét államban.

Százezernél nagyobb lélekszámú indián lakosság Arizona (166 330), Oklahoma (159 587) és New Mexico (110 172) államban él. Háromezernél kisebb az ott élő indiánok száma Colorado (2427), Maine (2421), Kansas (2254), Louisiana (781) és Iowa (745) államokban.

Jóval több mint hatvan törzset és nemzetséget sorol fel az 1988-as amerikai indiánkimutatás, ám nem jelzi, hogy az egyes törzsek, illetve nemzetségek milyen lélekszámúak. Az európai olvasó előtt általában a szépirodalomból és néhány népszerű ismeretterjesztő munkából ismert indiántörzseken — ezek közül is a leggyakrabban sziu, csejenn, csippewa, apacs, navajo, cseroki, ute, komancs törzsek nevét írták le a szerzők —, a csak Alaszkában élők aleuti, atpaszkán, haida és eszkimó törzseken kívül több államban élnek a winnebago, a szoson, a fekete lábú (blackfeet), oneida és arikara törzs fiai és leányai.

Ugyanez az 1988-as évkönyv (The World Almanac and Book of Facts) említi meg, hogy 1626-ban Peter Minuit a man-a-hat-a indiánoktól az esztendő májusának hatodik napján huszonnégy dollár értékű csecsebecséért vásárolta meg a mai New York legértékesebb részét, a Manhattan-félszigetet; az Egyesült Államok történetének jelentős dátumai felsorolásában szerepel 1676. augusztus 12.